

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Katedra českého jazyka a literatury

Diplomová práce

Mgr. Petra Svobodová

Rozvoj čtenářské gramotnosti s prvky etické výchovy

ve 4. – 5. ročníku základní školy

Olomouc 2012

vedoucí práce: Mgr. Jana Sladová, Ph.D.

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně. K práci jsem použila pramenů a literatury uvedených v seznamu.

V Olomouci 20. 6. 2012

Děkuji Mgr. Janě Sladové, Ph.D. za odborné vedení mé diplomové práce a poskytování cenných rad a připomínek.

Obsah

Úvod	6
Teoretická část	
1 Gramotnost	7
2 Čtenářská gramotnost.....	10
2.1 Přehled výzkumů čtenářské gramotnosti	11
2.1.1 Výzkum PISA	11
2.1.2 Výzkum PIRLS.....	14
2.2 Postoj České školní inspekce k výsledkům výzkumů PISA a PIRLS.....	14
3 Faktory ovlivňující čtenářskou gramotnost.....	16
3.1 Motivace.....	16
3.1.1 Vztah mezi motivací, zájmem a čtením.....	17
3.2 Osobnost dítěte mladšího školního věku.....	17
3.2.1 Somatický růst a zrání dítěte mladšího školního věku.....	19
3.3 Rodina.....	20
3.3.1 Interakce rodiny a školy v působení na dítě.....	22
3.4 Škola.....	23
3.4.1 Prostředky motivace ke čtení ve školním prostředí	23
3.4.2 Rysy moderního vyučování (Wildová, 2002).....	25
3.4.3 Obsah školní literární výchovy	28
4 Etika.....	30

4.1 Etická výchova.....	31
Praktická část	
5 Metodické návrhy.....	33
Závěr.....	67
Seznam použité literatury.....	68
Seznam příloh.....	72
Anotace	

Úvod

Od pradávna byl za gramotného považován člověk, který uměl číst a psát. Rozvojem společnosti a nároky na vzdělávání nabyly pojem „gramotnost“ širšího významu. V současnosti hovoříme o gramotnosti funkční, matematické, počítačové, přírodovědné, čtenářské či technické. V základním školství je největší pozornost upřena na čtenářskou gramotnost a to především proto, že zvládnutí techniky čtení a poté výchova ke čtení samotnému jsou klíčovými faktory k dalšímu vzdělávání a získávání dovedností pro praktický život.

Mezinárodní šetření PISA/OECD 2001 poukazuje na zhoršující se úroveň čtenářských kompetencí u patnáctiletých žáků. Nejde jen o schopnosti a dovednosti žáků pracovat s texty, ale také o jejich upadající vztah ke čtení a literatuře.

Pracuji jako učitelka na malotřídní základní škole. Jsem si vědoma, že úloha primární školy spočívá ve správném nastartování každého žáčka k tomu, aby se naučil efektivně vstřebávat nové informace a zároveň získal pozitivní postoj ke vzdělávání a škole samotné. Proto také vztah ke čtení a získávání dovedností číst s porozuměním je na 1. stupni základní školy zásadní.

Cílem diplomové práce je vytvořit metodický materiál pro učitele, který lze využít pro podporu čtenářské gramotnosti v hodinách čtení a literární výchovy ve 4. – 5. ročníku základní školy. Teoretická část je věnována aktuálnímu tématu čtenářské gramotnosti a faktorům ovlivňující její úroveň. Ve své praxi se často setkávám s problémovým chováním dětí. Jedná se hlavně o konflikty ve vzájemných vztazích mezi spolužáky, verbální napadení, neschopnost vcítit se do pocitů druhého, porušování pravidel slušného chování, neschopnost vyhodnocení dané situace a k ní zaujmout adekvátní postoj. Úkolem školy jako instituce je nejen žáky vzdělávat, ale také vychovávat. Proto považuji za velice důležité vštěpovat dětem základy morálky tedy mravní výchovy. Největší těžiště témat etické výchovy nám nabízí právě literatura. Etická výchova se na naší škole samostatně nevyučuje, tudíž nabízím vhodnou formu, jak naplnit vzdělávací obsah tohoto předmětu v hodinách čtení a literární výchovy.

V příloze jsou doloženy literární texty, které jsou praktické části diplomové práce.

TEORETICKÁ ČÁST

1 Gramotnost

Gramotnost (literacy) znamená schopnost ovládat různé druhy komunikace a početních úkonů za účelem využívání textových informací rozmanitých životních situacích.

„Gramotnost je komplikovaným, komplexním a zároveň proměnlivým jevem. Jeho obsah i způsob vymezování reaguje na konkrétní sociální kontext, odráží vývoj podmínek a mění se potřeby společnosti, její kulturu, jazyk a normy.“ (Doležalová in Pedagogická encyklopedie, 2009, s. 223)

Definice gramotnosti hovoří o zpracovávání informací v běžném životě pro úspěšné začlenění do společnosti.

„Gramotnost obyvatelstva je považována za jeden ze základních ukazatelů vzdělanosti národa a za faktor hospodářského rozvoje země. Dokládají to nejen poznatky o historickém vývoji civilizací, ale též výsledky současných výzkumů v oblasti vzdělávání a ekonomiky. Vysoká úroveň gramotnosti je důležitá pro konkurenceschopnost států, ale i z humánních důvodů. Lidem umožňuje účast na životě společnosti a její šíření je rovněž důležité z hlediska silící globalizace světa.“ (Doležalová in Pedagogická encyklopedie, 2009, s. 224)

Negramotnost – tedy nezvládnutá schopnost čtení a psaní je i v 21. století stále aktuální především v Africe, Asii nebo Latinské Americe. Problémy vyplývající z negramotnosti mají obrovský dopad nejen na světové programy týkající se zemědělství, hospodářství, ekologie a zdravotnictví, ale také například na znevýhodněné sociální postavení žen a dětí. Negramotnost je způsobena špatnou dostupností škol, chudobou, velkou zalidněností některých oblastí nebo etnickými a náboženskými faktory.

Doležalová (2009) rozlišuje stupně gramotnosti s ohledem na společenské, kulturní a ekonomické podmínky společnosti:

1. Bázová gramotnost (základní stupeň) - osvojení si dovednosti číst, psát a počítat

2. Funkční gramotnost (vyšší stupeň) - dovednost přemýšlet o informacích, funkčně je využívat pro řešení různých situací a formulovat vlastní názory.

Gramotnost se vztahuje k dalším oborům vědy a techniky. V první řadě se jedná o čtenářskou gramotnost jako schopnost porozumět psanému textu, přemýšlet o něm a získané informace umět využít k dalším činnostem. Blíže se jí budeme věnovat v druhé kapitole.

V primárním vzdělávání je klíčovým pojmem také matematická gramotnost, kterou vymezujeme jako schopnost pochopit, rozpoznat matematiku a zabývat se jí, dělat matematické úsudky v soukromém i společenském životě.

Vedle základních druhů gramotnosti se řadí přírodovědná gramotnost jako způsobilost využívat přírodovědné poznatky a vědomosti, klást otázky a vyvozovat závěry k problematice týkající se světa a přírody.

V neposlední řadě rozvíjíme jazykovou gramotnost – schopnost domluvit se cizím jazykem ve standardních životních situacích, informační gramotnost – schopnost pracovat s informačními zdroji nebo finanční gramotnost – rozvíjet schopnost analyzovat finanční situaci a diskutovat o penězích.

Vlivem nových společenských faktorů se vymezuje gramotnosti na další odvětví. „Děti a mládež jsou vystaveny různým formám nekorektního, zvláště manipulativního působení více než dospělí: obtížněji rozpoznávají persvazivní žánry a záměry autora, nedokážou identifikovat manipulativní strategie a bránit se jim.“ (Šebesta in Průcha, 2009, s. 352)

Děti nedokážou pochopit reklamu a její záměr, přehnaně jí důvěřují, těžko rozlišují klamavou a korektní reklamu. Proto hovoříme o rozvíjení gramotnosti kritické jako „schopnosti analyzovat a kriticky posoudit textové sdělení a efektivně na ně reagovat.“ (Šebesta in Průcha, 2009, s. 352)

Dalším vlivným faktorem, který významně ovlivňuje naše postoje a názory, jsou média. Děti jsou k mediální nabídce více otevřenější než dospělí. Mediální komunikace je pro ně přirozenější, získávají zde nové informace a také prostor pro zábavu. Masivní vliv médií vede k poklesu zájmu o využívání knih, časopisů a dalšího tisku. Proto se ve vyspělých zemích zařazuje do vyučovacích procesů mediální výchova, jejíž cílem je rozvoj mediální gramotnosti.

„Mediální gramotnost je schopnost využívat média k profesnímu, občanskému i osobnímu růstu a zároveň se účinně bránit jejich tlaku.“ (Šebesta in Průcha, 2009, s. 352)

Při výčtu těchto druhů gramotnosti zjišťujeme, že v období povinné školní docházky je potřeba začít pracovat na formování schopností a dovedností k naplňování kompetencí funkční gramotnosti.

2 Čtenářská gramotnost

Čtenářská gramotnost je definována různě. Například pro výzkum PIRLS (Progress in International Reading Literacy Study) je vnímána jako „schopnost rozumět formám psaného jazyka, které vyžaduje společnost a/nebo oceňují jednotlivci, a tyto formy používat. Mladí čtenáři mohou odvozovat význam ze široké škály textů. Čtou, aby se učili, aby se zapojili do společenství čtenářů a pro zábavu“.

Mezinárodní šetření PISA/OECD (Organisation for Economic Co – operation and Development) 2001 uvádí: „Čtenářská gramotnost znamená schopnost porozumět psanému textu, přemýšlet o něm a používat jej k dosahování určitých cílů, k rozvoji vlastních schopností a vědomostí a k aktivnímu začlenění do života společnosti.“

Ve výzkumu PISA (Programme for International Student Assessment) 2009 je čtenářská gramotnost definována následujícím způsobem: „Čtenářská gramotnost je schopnost porozumět psanému textu, zabývat se jím, přemýšlet o něm a používat ho k dosažení vlastních cílů, k rozvoji vlastních vědomostí a potenciálu a k aktivní účasti ve společnosti.“

Česká školní inspekce využívá definici Výzkumného ústavu pedagogického, který uvádí podrobnější definici komplexního pojetí čtenářské gramotnosti: „Čtenářská gramotnost je celoživotně se rozvíjející vybavenost člověka vědomostmi, dovednostmi, schopnostmi, postoji a hodnotami potřebnými pro užívání všech druhů textů v různých individuálních i sociálních kontextech. Čtenářsky gramotný člověk využívá čtení k vlastnímu rozvoji i ke svému konání, četbu zúročuje v dalším životě.“

Metelková Svobodová (2008) nahlíží na tuto problematiku jako na proces „dešifrování psaného textu“.

Na základě těchto definic můžeme vidět, že pojem „čtenářská gramotnost“ se stále vyvíjí. Nejde jen o vědomosti a dovednosti nabyté v dětství v průběhu školní docházky, ale o celoživotní osvojování vědomostí a dovedností vycházející z různých situací v interakci s okolím.

Podle autorů příručky pro učitele *Gramotnosti ve vzdělávání* (2010) se ve čtenářské gramotnosti prolíná několik rovin, z nichž žádnou nelze opomenout:

1. vztah ke čtení – předpokladem pro rozvíjení čtenářské gramotnosti je potěšení z četby a vnitřní potřeba číst
2. doslovné porozumění – čtenářská gramotnost staví dovednosti dekódovat psané texty a budovat porozumění na doslovné úrovni se zapojením dosavadních znalostí a zkušeností.
3. vysuzování a hodnocení – čtenářsky gramotný člověk musí umět vyvozovat z přečteného závěry a posuzovat (kriticky hodnotit) texty z různých hledisek včetně sledování autorových záměrů.
4. metakognice – součástí čtenářské gramotnosti je dovednost a návyk seberegulace, tj. dovednost reflektovat záměr vlastního čtení, v souladu s ním volit texty a způsob čtení, sledovat a vyhodnocovat vlastní porozumění textu a záměrně volit strategie pro lepší porozumění, překonávání obtížnosti obsahu i složitosti vyjádření.
5. sdílení – čtenářsky gramotný člověk je připraven sdílet své prožitky, porozumívání a pochopení s dalšími čtenáři. Své pochopení textu porovnává s jeho společensky sdílenými interpretacemi, všímá si shod a přemýšlí o rozdílech.
6. aplikace – čtenářsky gramotný člověk využívá k seberozvoji i ke svému konání, četbu zúročuje v dalším životě.

2.1 Přehled výzkumů čtenářské gramotnosti

2.1.1 Výzkum PISA

PISA (Programme for International Student Assessment) je jedním z nejznámějších mezinárodních průzkumů v oblasti vzdělávání. Zaměřuje se na zjišťování úrovně čtenářské, matematické a přírodovědné gramotnosti. Tento program slouží jako zpětná vazba tvůrcům školských systémů o fungování jejich školské politiky.

Cílem výzkumu PISA je tedy zjistit, do jaké míry si žáci na konci školní docházky osvojili potřebné vědomosti a dovednosti, které dokážou uplatňovat v reálném prostředí.

Projekt probíhá v 65 zemích a jejich počet stále roste. Testování je koncipováno v tříletých cyklech. Česká republika se tohoto výzkumu účastní od roku 2000, kdy se zjišťovala čtenářská gramotnost. V roce 2003 proběhlo testování v oblasti matematické gramotnosti a třetí testování v roce 2006 bylo zaměřeno na přírodovědnou gramotnost. Poslední výzkum v roce 2009 byl opět věnován čtenářské gramotnosti.

PISA 2009

V tomto čtvrtém cyklu výzkumu byla zjišťována úroveň čtenářských dovedností žáků a jejich vývoj od roku 2000, kdy byla zkoumána naposledy. V České republice se ho zúčastnilo 290 různých druhů škol. Čtenářská gramotnost byla zjišťována formou písemného testu v rozsahu 2 hodin. Žáci v jednotlivých úlohách vybírali správnou jednu správnou odpověď z nabízených možností, u některých volili odpověď ano či ne anebo formulovali odpověď vlastní.

Vzhledem k tomu, že na úroveň čtenářských dovedností má vliv celá řada faktorů, kterým se budu věnovat v dalších kapitolách, i v tomto výzkumu žáci vyplňovali dotazník, kde odpovídali na otázky týkající se jejich rodinného prostředí, zájmů, názorů a také školního prostředí.

Koncepce výzkumu PISA

Kolektiv autorů v publikaci *Hlavní zjištění výzkumu PISA 2009 Umíme ještě číst?*(2010) uvádí tři hlavní okruhy dovedností, které výzkum PISA rozlišuje:

1. *Získávání informací* představuje vyhledávání určitých informací v textu, popř. jejich propojování.
2. *Zpracování informací* zahrnuje zejména identifikaci základní myšlenky nebo interpretaci smyslu textu.

3. *Zhodnocení textu* vyžaduje například hledání souvislostí mezi informacemi z textu a čtenářovou vlastní znalostí světa či informacemi z jiného zdroje, může ale také požadovat posouzení obsahu nebo formy textu.

Při uplatňování dovedností z prvních dvou okruhů se čtenář zaměřuje zejména na informace či vztahy v textu samotném. Při uplatňování dovedností třetího okruhu pracuje čtenář zejména se znalostmi, které si osvojil dříve nebo v jiném prostředí.

Další důležitá klasifikace textů ve výzkumu PISA probíhá na základě rozlišení, zda je text souvislý nebo nesouvislý. Pochopitelně se v úlohách vyskytují i texty tzv. smíšené, které obsahují oba základní typy textů.

1. *Souvislé texty* jsou tvořeny větami uspořádanými do odstavců. Např. povídky, romány, reportáže, recenze a dopisy.

2. *Nesouvislé texty* mohou mít velmi rozmanitou strukturu. Např. seznamy, tabulky, grafy, diagramy, reklamy, jízdní řády, katalogy a formuláře.

Zjištěné závěry z výzkumu PISA 2009

Kolektiv autorů v publikaci *Hlavní zjištění výzkumu PISA 2009 Umíme ještě číst?* (2010) uvádí, že v testu čtenářské gramotnosti dosáhli čeští žáci pouze podprůměrných výsledků. Dále výrazně vzrostlo zastoupení českých žáků s nedostatečnou úrovní čtenářských kompetencí, kteří by tak mohli mít problémy při uplatnění v dalším životě. Podíl těchto žáků v populaci patnáctiletých je nyní nad mezinárodním průměrem a činí 23%. Na zhoršení výsledků českých žáků se podílejí zejména zhoršující se chlapci. Jejich zastoupení mezi žáky s nedostatečnou úrovní čtenářských kompetencí se zvýšilo téměř na třetinu.

V matematické části testu byl výsledek českých žáků průměrný. Výsledky českých žáků se v období od roku 2003 do roku 2009 zhoršily nejvíce ze všech zemí, které se obou cyklů výzkumu zúčastnily. Více než pětina českých žáků nemá osvojeny základní matematické kompetence. Stejně jako ve čtenářské gramotnosti se i v matematice zhoršili chlapci mnohem více než dívky.

V přírodovědné části je výsledek českých žáků také průměrný. Od roku 2006 do roku 2009 se projevil výsledek českých žáků jako druhé největší zhoršení mezi

zúčastněnými zeměmi. Rozdíly mezi dívkami a chlapci však nejsou tak výrazné jako se srovnáním ve čtení.

Výsledky výzkumu ukázaly, že nejvíce se zhoršily výsledky žáků základních škol a středních odborných škol s maturitními i nematuritními programy. Výsledky studentů gymnázií se téměř nezměnily.

Dále nám výsledky výzkumu ukázaly, že se více než polovina patnáctiletých žáků ve škole nudí a třetina do školy vůbec nechce chodit. Tato situace se týká také gymnázií. Výrazně se zhoršila kázeň v hodinách českého jazyka a zmenšil se také počet žáků, kteří uvedli, že čtou pro radost.

Nejslabšího výsledku v čtenářské gramotnosti dosáhli patnáctiletí žáci v Moravskoslezském a Karlovarském kraji, naopak nejlepší průměrné výsledky byly zjištěny v Praze.

2.1.2 Výzkum PIRLS

Úroveň čtenářské gramotnosti můžeme sledovat také ve výzkumu PIRLS (Progress in International Reading Literacy Study). Jedná se o mezinárodní výzkum, který zjišťuje úroveň čtenářské gramotnosti u žáků 4. ročníků ZŠ. Testování organizuje Česká školní inspekce v pětiletých cyklech. První šerení v České republice se uskutečnilo v roce 2001.

2.2 Postoj ČŠI (České školní inspekce) k výsledkům výzkumů PISA a PIRLS

Výsledky mezinárodních výzkumů čtenářské gramotnosti se také zabývá ČŠI. V uplynulých třech letech provedla inspekční činnost na základních školách a zjistila, že vývoj podpory čtenářské gramotnosti není příznivý. Z Tematické zprávy – Podpora rozvoje čtenářské gramotnosti v předškolním a základním vzdělávání, kterou ČŠI zpracovala v únoru 2011, vplynuly tyto závěry a doporučení:

- posilovat hodinovou dotaci českého jazyka

- propojovat aktivity čtenářské gramotnosti s ostatními předměty a k motivaci využívat texty se vztahem k umění, kultuře a historii
 - zajistit distribuci kvalitních metodických materiálů z výzkumů PISA a PIRLS
 - je potřeba ve státní školské politice oficiálně vymezit pojem „čtenářská gramotnost“
 - vymezit centrální cíle a stanovit národní strategii pro rozvoj „čtenářské gramotnosti“ tak, aby si mohly školy vytvořit vlastní vzdělávací strategii
 - zaměřit se na rozvoj školních knihoven
 - podporovat další vzdělávání učitelů
- apod.

3 Faktory ovlivňující čtenářskou gramotnost

3.1 Motivace

Jedním z mnoha faktorů ovlivňující úroveň čtenářské gramotnosti je motivace ke čtení a zájem o nové poznatky a informace.

„Motivaci chápeme jako souhrn hybných momentů v osobnosti a v činnosti: souhrn toho, co člověka pobízí, aby něco dělal, nebo co mu v tom zabraňuje.“(Čáp, 2001, s. 145).

„Motivace je psychologicky chápána jako intrapsychický proces zvýšení nebo poklesu aktivity, mobilizace sil, energie organismu. Projevuje se napětím, neklidem, činností směřující k narušení rovnováhy, v zaměření činnosti. Chápe se jako pohnutka k činnosti.“ (Wildová, 2002, s. 52)

Psychologové a pedagogové stále bádají nad tím, které motivy jsou pro vzdělávací činnost nejdůležitější. Faktem je, že důležitým motivačním činitelem je zvědavost a zájem.

„Zvědavost je touha po poznání, která je obzvláště v dětském věku silně vyvinutá. Je jí tudíž třeba zahrnout do svých učitelských strategií, neboť pokud nebude podněcována, vyhasne.“ (Wildová, 2002, s. 52)

„Zájem je získaný motiv, který se projevuje kladným emočním vztahem jedince k určité skutečnosti a k určitému druhu činnosti. Zájem se projevuje soustředěním pozornosti v příslušném směru, realizací příslušné činnosti, uspokojením z ní, a naopak nelibostí pro její omezování.“ (Čáp, 2001, s. 149)

Wildová (2002) uvádí, že zájem je schopnost trvalejšího zaměření, soustředění se na určitou činnost s výrazně emočním doprovodem. Stimuluje myšlení, paměť, vůli a jiné psychické procesy. Lidé se ve svých zájmech liší zaměřením, trvalostí, hloubkou, šířkou, intenzitou a hodnotou. Potvrzuje se nám tedy, že má dalekosáhlý význam pro školní výuku.

3.1.1 Vztah mezi motivací, zájmem a čtením

Činnost vykonávaná se zájmem a kladným vztahem k ní je provázena příjemnými pocity, je prováděna kvalitněji a s největší pravděpodobností úspěšně. Na takovou činnost se člověk lépe soustředí. Má-li pro ni též vrozené schopnosti, dosahuje dobrých až výborných výsledků. To mu přináší uspokojení, jakož i pochvalu a uznání od svého okolí. Proto se k ní rád vrací. Opakovanou činností se v ní opět zdokonaluje.

Podněcování kladného vztahu ke čtení a zvyšování zájmu o ně patří k významným činitelům zkvalitňování čtení v průběhu školní docházky.

Také dosažená úroveň čtenářské dovednosti souvisí s úrovní školního prospěchu. Později ovlivňuje vztah ke čtení zájem o další vzdělávání po ukončení základní školy. V případě, že je u jedince vztah ke čtení natolik záporný, že ho v životě vůbec nevyhledává, ztrácí schopnost pracovat s tištěným textem a stává se funkčně negramotným.(Wildová, s. 53, 2002).

Zájem pomáhá dítěti obtíže při čtení. V opačném případě čte dítě s nechutí, vyhýbá se mu. Malá příležitost ke čtení a k práci s textem způsobuje nízké efekty při této činnosti. Je tedy potřeba neustále hledat prostředky podněcující zájem a kladný vztah ke čtení.(Wildová, 2002, s. 53).

Čtení a jeho úroveň závisí na celé řadě faktorů, například osobních charakteristikách jedince, sociálním prostředí – rodině, škole, vrstevnících či na obci, ve které jedinec žije.

3. 2 Osobnost dítěte mladšího školního věku

Jedná se o období od šesti do deseti až jedenácti let, kdy je dítě žákem prvního stupně základní školy. Ve srovnání s předcházejícím vývojovým obdobím předškolního věku se jeví podle psychologů toto období jako nenápadné, klidné, bez velkých konfliktů.

Důležitým životním mezníkem je vstup dítěte do školy, kdy nastává pronikavá změna v jeho způsobu života a sociálních vztazích, dítě má nyní také společenské povinnosti,

přijímá novou sociální roli a získává nový status žáka či školáka. Škola přináší dítěti nové učební činnosti a klade na dítě postupně se zvyšující požadavky. Škála školních předmětů zahrnuje činnosti značně rozmanité, s požadavky na rozvíjení senzomotoriky, paměti, intelektu, estetických předpokladů, pozornosti, sebeovládání a vytrvalosti, svědomitosti, tj. všech aspektů osobnosti. Při adekvátním uspořádání vyučování a při příznivém emočním klimatu ve školní třídě se uspokojují potřeby dítěte, zejména potřeba činnosti, jeho zvědavost, radost ze získání dovedností, výkonová motivace, potřeba získat úspěch a uznání za výkon a jiné. (Čáp, 2001, s. 229)

Potíže ve výuce mohou nastat při nedostatečné školní zralosti, nedostatečné připravenosti pro školu, v chybném působení rodiny a školy, při projevech nižší inteligence nebo projevených specifických poruchách učení.

Školní docházka přináší dítěti nové vztahy jak k učiteli tak ke spolužákům. V počátcích tohoto období jsou učitelé pro žáka velkou autoritou. Také spolužáci získávají pro dítě značný význam, vytvářejí kamarádké i přátelské vztahy, ale také vztahy charakterizované antipatií, soupeřením či agresivitou. Dítě se učí různým formám sociální interakce a komunikace se členy rodiny, učiteli, spolužáky a dalšími lidmi.

Průběh a výsledky školní činnosti se hodnotí: učiteli, rodiči, spolužáky, dítětem samým v závislosti na tom, jak je hodnotí ti druzí. Hodnocení žákových výkonů může mít vhodné i nevhodné formy a podle toho působí na sebehodnocení dítěte. Hodnocení tak ovlivňuje dítě po mnoha stránkách, zejména jeho sebepojetí a sebehodnocení.

Vedle učebních činností má své důležité místo mnoho her a zájmové činnosti. U chlapců jsou v oblibě počítače, technické stavebnice, technické kroužky, sport. Dívky se věnují spíše jiným „ženským“ činnostem. Navštěvují keramický kroužek, hru na hudební nástroj, sportovní kluby, taneční kroužky.

V mladším školním věku se také děti začínají zapojovat do drobných prací v rodině, a pokud je rodinné klima emočně pozitivní, jsou velmi ochotné a vítají pochvalu. Důležité je také vzájemné rodinné sdílení každodenních úspěchů i neúspěchů a společných činností a rodinných tradic. Máme na mysli výlety, volnočasové aktivity nebo pomoc při učení. Společenské prostředí dítěte mladšího školního věku

„Společenské prostředí dítě vnímá prostřednictvím televize, filmu, videa, časopisů a knih. Sledování televize, filmu a videa je méně náročné na psychické procesy a jejich

rozvinutost, a již proto je velmi rozšířeno. Příběh předkládaný zraku dítěte se velmi podobá skutečnosti a děti ho někdy ani neodlišují od reality. Čtení časopisů a knih přináší potěšení většinou již žákům třetí třídy. Čtení je aktivnější forma využívání volného času. Vyžaduje zpracování slovního textu a jeho převod do názorných představ, podněcuje fantazii a součinnost řeči, myšlení a názorného poznání. Ke knize je také možnost se vrátit, znovu si přečíst oblíbený příběh, lépe si ho představit, porozumět mu, emočně ho prožít.“(Čáp, 2001, s. 231)

3.2.1 Somatický růst a zrání dítěte mladšího školního věku

Proces výrazného růstu a zrání v předškolním věku pokračuje také v období školní docházky. Období mladšího školního věku je vymezeno mezi 6. – 11. rokem a je typické rychlým růstem končetin. Postava ztrácí na oválnosti a zavalitosti, ztrácí se přebytečné množství podkožního tuku a děti využívají každé možnosti pohybu. Organizmus se stává odolnějším vůči nemocem, snese větší fyzickou zátěž. Zdokonaluje se nejen hrubá, ale také jemná motorika.

Myšlení se stále rozvíjí, převládá stále konkrétní, avšak dítě již dokáže pracovat i s abstraktními pojmy. Nastává etapa konkrétních myšlenkových operací, kdy je dítě schopno třídit, klasifikovat, nalézat vztahy a souvislosti mezi jevy. Projevuje se také schopnost směřovat k vytyčenému cíli, dodržovat postup jednotlivých kroků.

Myšlení dítěte mladšího školního věku je charakterizováno jako „realistické“, což znamená, že dítě rozlišuje skutečnost od fantazie.

Morální vývoj představuje přechod mezi dětstvím a dospělostí. „Děti mladšího školního věku jsou většinou na úrovni konvenční morálky – dítě se chová podle příkazů a zákazů rodičů a učitelů, očekává za to pochvalu a ta mu přináší uspokojení. V některých případech se však již tyto děti řídí svým svědomím, bez kontroly zvenčí se řídí přijatou zásadou, aby se vyhnuly pocitu viny. Dítě je zmateno, pokud rodina zastává jiné morální normy než škola a společnost.“ (Čáp, 2001, s. 231)

3.3 Rodina

Dalším významným faktorem ovlivňující úroveň školní úspěšnosti je rodina.

Rodina prošla dlouhým historickým vývojem od rodiny pokrevních příbuzných až po rodinu párovou. Můžeme ji definovat jako skupinu „... osob spojených svazky manželství, krve nebo adopce, které obvykle spolu bydlí, a vztahy uvnitř skupiny postupují podle společensky určené a znané dělby rolí a podle společensky významného souhrnu úkolů.“ (Máchová in Sekera, 1995, s. 24)

Rozlišujeme typy rodin:

- Rodina „základní“ (také jádrová či nukleární) se skládá pouze z otce, matky a dětí, kteří žijí pohromadě.
- „Rozšířená“ (široká) rodina zahrnuje kromě již zmíněných také další příbuzné, jako prarodiče, strýce, tety, bratrance a sestřenice atd. Vcelku se blíží pojmu příbuzenstvo.
- Rodina, ve které se jedinec narodil, se nazývá „orientační“.
- „Rozmnožující“ (prokreační) rodinou se rozumí nová rodina, kterou dvojice zakládá novým manželstvím.

„Rodina odedávna plní důležité funkce v životě společnosti a jednotlivého člověka:

- Zajišťuje biologickou a sociální reprodukci člověka: narození dítěte, péči o ně, jeho socializaci, předávání tradic a hodnot předchozích generací
- Je ekonomickou jednotkou, někdy – zvláště v dřívějších dobách – přímo pracovní jednotkou
- Poskytuje svým členům, dětem i dospělým ochranu a pomoc v každodenním životě a zvláště v zátěžových situacích, jako je nemoc, ohrožení jinými skupinami, přírodou, ekonomickými podmínkami apod.
- Kontroluje chování a jednání svých členů: v příznivém případě zajišťuje dodržování právních a morálních norem, v nepříznivých případech vede své členy k jednání podle

vlastních, protispolečenských norem, ve specifických podmínkách nedemokratických států zmenšuje tlak makrosociálních podmínek na jedince, vytváří mu teritorium, ve kterém může „volněji dýchat“

- Dává svým členům důležité osobní vazby, umožňuje společně prožívat radost i smutek, úzkost i uklidnění, přijímat péči a také ji poskytovat druhým.“ (Čáp, 2001, s. 61)

V různých dobách a také v téže době různé rodiny plní uvedené funkce v odlišné míře a formě. Uspokojují, nebo také frustrují důležité potřeby svých členů, od biologických potřeb až po potřeby sociálního styku a komunikace, vzájemné pomoci, lásky a jistoty, vytyčování a dosahování cílů, realizování životního smyslu.

Každá výchova v rodině je charakteristická svým způsobem. Ve výchovných postojích rodičů se odráží vlastní zkušenosti z dětství, jejich citový a morální vývoj, inteligence, vztah k vlastním rodičům nebo momentální životní situace.

Zdeněk Matějček rozděluje nevhodné postoje rodičů v rodinné výchově do dvou skupin:

1. Ty, které mají v citovém vztahu k dítěti minus (zavrhující výchova, zanedbávající výchova).
2. Ty, které mají v citovém vztahu k dítěti znaménko plus (výchova rozmazlující, příliš úzkostná a příliš projektivní, výchova s přepjatou snahou o dokonalost dítěte, výchova protekční).

3.3.1 Interakce rodiny a školy v působení na dítě

„Požadavky společnosti na dítě jsou zprostředkovány jak rodinou, tak školou. Společnost má specifickou instituci - školu - k působení na dítě a jeho vývoj. Škola předává dítěti kulturní dědictví, nashromážděné poznatky, zkušenosti i normy chování a jednání. Vystupuje také ve vztahu k dítěti zpravidla jako instituce „věcná“, neosobní, striktně požadující (rozvrh hodin, kázeňský řád, klasifikace, jeden učitel řídí činnost většího počtu žáků atd.) Škola ovlivňuje nejen děti, ale i celé rodiny. Na rodině se požaduje, aby respektovala rozvrh hodin, začátek a konec vyučování, rozlišování dnů s vyučováním od

sobot, nedělí a prázdnin, aby dbala na domácí přípravu dětí atd. Sděluje rodičům informace o výkonech a chování dítěte, často vybízí rodiče k nátlaku na dítě.“ (Čáp, 2001, s. 64)

Myslím si, že současné školy jsou v problematice požadavků na dítě dost přehledné. Rodiče mají k dispozici nahlídnout do dokumentů školy (Školní vzdělávací program, Strategie prevence patologických jevů,...), na školách existují Rady školy, rodiče mají možnost ovlivňovat klima školy.

„Rodiče v té či oné míře a formě sledují výkony a chování dítěte ve škole, jeho hodnocení školou. Dobrý prospěch a vzorné chování dítěte patří k důležitým momentům v hodnocení a sebehodnocení celé rodiny. Když je dítě ve škole neúspěšné a rodiče je za to kritizují, popřípadě i trestají, posouvá se emoční vztah mezi rodiči a dítětem k zápornému pólu, mění se emoční klima způsob výchovy v rodině. Při neadekvátním chování učitelů, např. při autokratičnosti, nedostatku empatie, apod. vznikají konflikty, zátěžové situace pro děti, rodiče i učitele.“ (Čáp, 2001, s. 64).

3.3.2 Rodina a její vliv na zájem dítěte o čtení

Je dokázáno, že na vztah ke čtení v období školní docházky má vliv zájem o knihu od nejútlejšího věku. Proto záleží hlavně na rodině, jaký vztah ke knize u dítěte vypěstuje.

Rodina utváří podmínky pro rozvoj zájmu dítěte těmito **faktory** (Wildová, 2002):

1. Dá mu biologický základ jeho chování, prožívání a biologický základ pro úspěšné či méně úspěšné vykonávání dané činnosti.
2. Rodinné zázemí je však rozhodující především svými sociokulturními a ekonomickými podmínkami.

a) Kulturní podmínky rodiny

Tvoří je hodnotový systém a zájmová orientace rodiny, způsob trávení volného času, vybavenost knihami či jinými tiskovinami, tradice rodiny, ambice rodičů, jejich vzdělání, vzory.

b) Sociální podmínky rodiny

Řadíme do nich sociální status rodičů, jejich profesní zařazení, svitní styl rodiny. Rodiče s vyšším vzděláním častěji kontaktují dítě s knihami, stimulují jeho zvědavost a zájem poznávat nové věci a prožívat příjemné chvíle prostřednictvím knih.

c) Materiální (ekonomické) podmínky

Rozhodují spíše o ekonomické náročnosti zájmových činností rodiny než o jejich druhu. Na nich bude záležet, jaké knihy a časopisy budou v domácnosti kupovány.

3.4 Škola

Výuka čtení se ve škole uskutečňuje odborně prostřednictvím kvalifikovaných učitelů, na základě vědeckých poznatků z této oblasti, s využitím speciálních metod, organizačních forem a dalších didaktických prostředků.

Výuka čtení je realizována systematicky a cílevědomě dle školních vzdělávacích programů.

3.4.1 Prostředky motivace ke čtení ve školním prostředí

Snahou pedagogického působení je zdokonalení kvality čtení, práce s textem a zvyšování zájmu o čtení nejen ve škole, ale i doma.

Wildová (2002) uvádí nejčastěji užívané prostředky rozvoje zájmu podle zkušeností a názorů učitelek z praxe:

1. Činnosti učitele:

- Zařazují do výuky zajímavé ukázky z knih
- Seznamují s autory, jejich knihami a s příslušnými ilustracemi, v některých školách uvádějí tuto aktivitu jako křeslo pro hosta
- Čtou dětem nekonečné příběhy
- Připravují do hodin četbu atraktivních textů s časopisů
- Zařazují práci v městské nebo školní knihovně (vyhledávání informací k různým tématům, pravidelné besedy, aj.)
- Představují k právě promítanému filmu nebo seriálu knižní podobu

- Nepracují jen s učebnicemi, pracují s různými literárními žánry a s různými zdroji informací, tedy s knihami, časopisy a encyklopediemi
- Zařazují tzv. hodiny volného a individuálního čtení
- Zařazují tzv. pohodlné čtení (tzn. čtení v pohodlné poloze) nebo čtení ve „svém koutku“
- Vybízejí ke psaní příspěvků do školního časopisu
- Organizují recitační a literární soutěže
- Zřizují výstavky čtenářských deníků ve třídě nebo též na chodbách
- Zřizují třídní knihovničky
- Usilují o spolupráci s rodiči (vysvětlují význam čtení, představují práce dětí, propagují nabídku knih z Klubu mladých čtenářů, zvou je na besídky a divadelní představení)

2. Činnosti dětí:

- Představují svou oblíbenou knihu spolužákům
- Doporučují knihu konkrétním spolužákům
- Půjčují si knihy navzájem
- Účastní se literárních a recitačních soutěží, připravují divadelní představení
- Píší zápisy z četby
- Píší příspěvky do školního časopisu
- Dokončují nebo vymýšlejí příběhy
- V 1. ročníku provádějí tzv. „malované čtení“
- Pracují s různými zdroji informací

Některé náměty lze využít v klasických vyučovacích hodinách, jiné nesou znaky moderního vyučování. Liší se pojetím učitele a žáka, organizačními metodami, jiným pohledem na učební dovednosti.

3.4.2 Rysy moderního vyučování (Wildová, 2002)

Rysy a principy moderního vyučování mají zajistit především větší aktivitu žáka a vzhledem k humanistickým východiskům i respektování potřeb žáka a jeho individuálních zvláštností. Moderní výuka by měla splňovat ještě další podmínky:

1. Podněcování zájmu, především vnitřního, a využívání zvědavosti žáků.
2. Umožnit žákům být úspěšní (souvisí s potřebou úspěchu a uznání).
3. Poskytovat jim větší autonomii, což znamená, že budou spolurozhodovat o cílech, obsahu, postupu, plánování a hodnocení. Je tudíž více angažován na svém učení a je více odpovědný za své učení.
4. Tato situace si žádá změnu role učitele a žáka. Učitel je více rádcem a podněcovatelem. Žáci nemají absolutní svobodu. Umožňuje se jim více aktivity a iniciativy v rámci přesně stanovených mantinelů.

Tyto principy lze uplatňovat za pomoci dalších prvků didaktického systému výuky (Wildová, 2002):

a) Cíle výuky čtení

Při výuce čtení je třeba myslet na to, že mají být budovány kompetence většího rozsahu (nejen technika čtení). Cílem je vnitřně motivovaný čtenář, který by rád četl pro své potěšení i za účelem získání informací strategickým způsobem. Pro účinnější motivaci je třeba spojovat cíle se zájmy dětí. Měly by být stanovovány cíle reálné, jasné, kontrolovatelné, dětem známé, aby se na kontrole jejich plnění mohly samy podílet.

b) Obsah výuky čtení

Význam výuky čtení spočívá v osvojení dovednosti techniky čtení, ale i porozumění čtenému textu. Proto je do obsahu čtení zařazováno utváření významů ke čtenému textu, které jsou pro něj důležité. Pro život je nutná práce s informacemi. To vše by se mělo dít v situacích co nejvíce autentických a aktuálních. Výsledným efektem je potom zájem o čtení. Obsahem, ale i cílem čtení, je utváření pozitivního vztahu ke čtení literatury vůbec.

c) Didaktické prostředky

Vyučovací metody

Ve výuce prvopočátečního čtení vyvolávají zprostředkovaně zájem dětí metody, které umožní úspěch na základě jeho výchozích schopností nebo metody zaměřené na utváření významu textu, na myšlení, hlubší pochopení a přemýšlení, na objevování – čteme si o něčem, co má význam a přitom se učíme číst.

Organizační formy

Čtení jsou věnovány nejen samostatné hodiny čtení, ale čtení je využíváno jako nástroj v jiných hodinách. Hodiny čtení jsou různě zaměřené – na tvorbu, estetický zážitek, práci s informacemi. Výrazně motivační jsou hodiny s volným výběrem textu, který si děti budou číst (např. volné čtení).

Pomůcky

Různé druhy textů, skutečné knihy

Další prostředky, které motivují

Propojováním čtení, psaní, mluvení i naslouchání dochází k hlubšímu přemýšlení a tím i k hlubšímu porozumění textu – to vše vyvolává zájem. Pro plnění cílů a vyvolávání zájmu slouží i střídání všech druhů čtení (hlasité i tiché, poslech). Motivační je hlavně angažované čtení a tzv. sdílené čtení, tzn. takové čtení, které přináší dětem pozitivní zážitky z četby.

Hodnocení a diagnostika

a) Žákovo hodnocení

- Učí se posuzovat své výkony nejprve hravými formami
- Portfolio žáka je jakási „sbírka prací“, která dovoluje, aby se žák sám rozhodl, které ze svých prací sám zařadí

b) Učitelovo hodnocení

- Užívá autentické hodnocení – tzn. učitel pozoruje žáky v autentických činnostech a na základě toho je hodnotí
- Motivační je, když učitel umí pochválit
- Učitel provádí sebereflexi, zda-li dostatečně motivuje, zda-li střídá motivaci, zda-li je účinná

Učební činnosti žáka a učební situace

Motivační jsou především autentické situace ať už ze života nebo jinak užitečné, které mají pro žáka význam a jsou především komplexnější povahy. Dle teorie zvědavosti a seberealizace: učební situace se mění tím, že učební nabídka se vztahuje na okolí dítěte, na jeho individuální a životní příklady. Materiálově bohaté prostředí tzv. autentické úlohy a situace je pak přitažlivé. Čtení a psaní se zde uplatňuje pro význam zjištěných informací, výsledků pozorování, apod. S tímto principem pracuje i projektová metoda, psaní vlastních knih (individuálně i skupinově). Přínosná je kooperace s vrstevníky a to tím, že zbavuje žáka stresu, umožňuje jeho úspěšnost, navozuje příznivé klima.

Různé situace a různé pedagogické cíle ovlivňují výkony žáků – nemělo by se zapomínat vedle broušení techniky čtení, vedle práce s informacemi také na čtení pro potěšení doma i ve škole.

Podmínky pro rozvoj čtenářství

- Potřeba, aby žák byl úspěšný – vycházíme z individuálních předpokladů a navozujeme pozitivní sociální klima
- Možnost volby žákům – výběr knihy, tématu, žánru, apod.
- Učitelův aktivní a pozitivní přístup k literatuře
- Novost, překvapení, změna technik motivace
- Vnitřní motivace by měla převažovat nad vnější
- Rozvíjet také vnější faktory učení – sociokulturní podmínky rodiny a institucionální podmínky školy – třídní knihovničky, funkční školní knihovna, informační centrum

Hana Košťálová (2010) uvádí souhrn základních podmínek pro rozvíjení čtenářství:

1. Nikdo ve škole nepovažuje čtení za ztrátu času, dospělí jsou modelem čtenáře.
2. Čas – dostatek, pravidelnost, četnost: Žáci mají dostatek času na čtení přímo ve škole, čas je čtení věnován pravidelně a s dostatečnou frekvencí.
3. Předčítání: Žákům se ve škole často předčítá i tehdy, když už sami umějí číst.
4. Dostupnost knih a textů: Prostředí je naplněné různorodými knihami a texty, které jsou snadno dostupné (včetně jednoduchého vypůjčného systému).
5. Vlastní tvorba: Žáci si mohou vybírat knihy a texty podle vlastní volby.

6. Četba celých textů: Žáci čtou celé knihy, ne jen ukázky nebo úryvky.
7. Příležitost pro čtenářskou odezvu a sdílení: Žáci mohou bezprostředně sdílet osobní dojmy z četby.
8. Čtení je propojeno s psaním: Žáci písemně reagují na přečtené (osobní záznamy z četby). Žáci se učí textům rozumět i tím, že je sami vytvářejí.
9. Učitelé umějí čtení vyučovat: Ovládají čtenářské strategie pro porozumění textu, umějí je modelovat a vyučovat, ovládají metodu hlasitého přemýšlení, poskytování popisné zpětné vazby a korektivní zpětné vazby, umějí vést žáky k výběru textu.
10. Učitelé čtou: Učitelé znají knihy, které mohou zaujmout jejich žáky. Umějí každému žákovi doporučit vhodnou knihu. Sledují novinky.

3.4.3 Obsah školní literární výchovy

Lederbuchová (2004) uvádí, že do moderní literární výchovy je nezbytné zařadit práci s uměleckou literaturou, poslech a vlastní čtení, kdy se těmito činnostmi žák seznamuje s literárními žánry, literárními díly, beletrií a poezií. Čtením textu proniká do umělecké literatury, prožívá a poznává význam četby.

Četbou umělecké literatury čtenář obohacuje svůj vnitřní život, vytváří si pomocí fantazie vlastní obraz skutečnosti, rozvíjí tak představivost, citové prožívání a také formuje morální vědomí a postoje. Prostřednictvím silného působení literárních postav a obrazů čtenář zprostředkovaně prožívá situace a životy jiných lidí, vžívá se do jejich problémů, hodnotí, soucítí a snaží se je podvědomě řešit. Tak poznává sám sebe, spolu s hrdinou si ověřuje svou představu o vztazích ve společnosti, jak snadno či těžce se naplňují ideály.

Četbou dále poznává literární jazyk, literární formy a žánry, učí se esteticky hodnotit literární texty, proniká do historie literatury a kultury. Na základě literárních obsahů se učí vyhodnocovat charakteristiku postav, rozvíjí představivost a vlastní myšlení. Citlivě vnímá nejen estetickou stránku literatury a ilustrace, ale také mravní normy, konvence a toleranci k jiným kulturám ve společnosti, ve které žije.

Rostoucí čtenář postupně získává schopnost plynulého čtení, obohacuje si slovní zásobu a rozvíjí komunikační schopnosti. Čtením národní i světové literatury se čtenář seznamuje s kulturní historií.

Moderní literární výchovu si nedovedeme představit bez přítomnosti umělecké literatury ve vyučování – poslechem, ale hlavně vlastním čtením se žák seznamuje s literárními díly, beletrií a poezií. Čtením textu otevírá velmi složitý, psychicky náročný proces prožívání a poznávání významů umělecké literatury, prohlubuje tím umělecký zážitek z četby, který dál čtenáře motivuje a vytváří potřebu a návyk číst.

Literární výchova ve škole si pokládá četbu za dlouhodobý cíl a hledá způsob, jak podněcovat aktivitu k četbě. Chceme-li pozitivně ovlivňovat čtenářské postoje nejmladší generace, musíme se snažit poznat osobnost žáka, jeho zájmy a dosavadní čtenářské schopnosti, dovednosti a úroveň připravenosti k četbě krásné literatury. Naplnění čtenářských kompetencí je závislé nejen na temperamentu a úrovni intelektu, ale především na celkové připravenosti vnímat, čtenářsky prožívat, interpretovat a hodnotit text. Velice významná je také připravenost momentální – nálada, chuť a potřeba číst tady a teď.

4 Etika

Řecké slovo *ethos* překládáme jako mrav, zvyk, obyčej. Zakladatelem etiky jako filozofické disciplíny se stal Aristoteles, podle kterého etika nemá za úkol soudit a odsoudit člověka, ale pomáhá určit, zda byl jeho skutek dobrý nebo zlý.

„Etika je filozofická disciplína, která se snaží převést všechno to, co známe jako mravní povinnosti, ctnosti, pravidla nebo hodnoty, na společný kořen (základ). Také se zabývá správným uspořádáním lidských skutků na základě rozumových pravidel.“ (Příkaský, 2000, s. 8)

Obecně lze říct, že etika se zabývá mravností, mravními normami a hodnotami, které tvoří základ společnosti a vytvářejí kritéria mravního chování člověka. Mravní je to chování, které není v rozporu s uznávanými normami ve společnosti. Je výsledkem morálního vývoje člověka.

Morální vývoj člověka probíhá současně se socializací ve společnosti. Dítě začíná nejprve hodnotit co je dobré a co zlé, přijímá modely chování a jednání ať už v rodině nebo později v kontaktu s vrstevníky ve výchovných institucích.

V pedagogickém slovníku je morální vývoj charakterizován jako „vývoj morálního charakteru a svědomí jedince během života. Je ovlivněn věkem, zvláštnostmi osobnosti, výchovou (zejména rodinnou), sociálním prostředím, normami dané společnosti.“ (Průcha, Walterová, Mareš, 2001, s. 127)

Mravní výchovou ve školském zařízení působíme na žáka – především na jeho rozum, postoje, city, volní a charakterové vlastnosti. O významu rodiny a její funkci je pojednáno v kapitole 3.3.

Jelikož je současné době kladen důraz na výchovu k mravnímu chování a výchovu k hodnotám, má každá škola možnost podle své profilace a tradic formulovat výchovné cíle ve svých školních vzdělávacích programech, které navazují na rámcový vzdělávací program.

4. 1 Etická výchova

Etická výchova (dříve také mravní výchova) je velice aktuální v celé řadě zemí. U nás si plně uvědomujeme potřebu rozvíjet mravní stránku osobnosti a vychovávat žáky k dodržování etických norem. Proto k tomuto tématu vyšlo v platnost *Opatření ministryně školství, mládeže a tělovýchovy čj.12586/2009-22*. Podle tohoto opatření se do Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání do části 5.10 Doplnující vzdělávací obory vkládá jako část 5.10.3 nový doplňující vzdělávací obor s názvem Etická výchova. Toto opatření nabylo účinnosti dne 1. září 2010.

Obsahem tohoto doplňujícího vzdělávacího oboru jsou tato témata:

1. Mezilidské vztahy a komunikace.
2. Důstojnost lidské osoby. Pozitivní hodnocení sebe.
3. Pozitivní hodnocení druhých.
4. Kreativita a iniciativa. Řešení problémů a úkolů. Pojetí vlastního a společného rozhodnutí.
5. Komunikace citů.
6. Interpersonální a sociální empatie
7. Asertivita. Zvládnutí agresivity a soutěživosti. Sebeovládání. Řešení konfliktů.
8. Reálné a zobrazené vzory.
9. Prosociální chování v osobních vztazích. Pomoc, darování, dělení se, spolupráce, přátelství.
10. Prosociální chování ve veřejném životě. Solidarita a sociální problémy.

Etická výchova žáka především vede: k navázání a udržování uspokojivých vztahů, k vytvoření si pravdivé představy o sobě samém, k tvořivému řešení každodenních problémů, k formulaci svých názorů a postojů na základě vlastního úsudku s využitím diskuze s druhými. U žáka rozvíjí především sociální dovednosti, které jsou zaměřeny nejen na vlastní prospěch, ale také na prospěch jiných lidí a celé společnosti, samostatnosti při hledání vhodných způsobů řešení problémů, správné způsoby komunikace, respekt k hodnotám, názorům a přesvědčení jiných lidí, schopnosti vcítit se do situací ostatních lidí, pozitivní představu o sobě samém a schopnost účinné spolupráce.

Etická výchova nabízí mnoho mezipředmětových vztahů. Na 1. stupni ZŠ její obsah nejvíce koresponduje se vzdělávací oblastí Člověk a jeho svět. Ve vzdělávací oblasti Jazyk a jazyková komunikace ve vzdělávacím oboru Český jazyk a literatura navazuje etická výchova na učivo naslouchání, mluvený projev, písemný projev a tvořivé činnosti s literárním textem.

Obsah etické výchovy lze uplatnit také v průřezových tématech osobnostní a sociální výchova, multikulturní výchova, environmentální výchova a mediální výchova. Tematicky se nejvíce dotýká průřezového tématu osobnostní a sociální výchova. Rozvíjí zde prosociální chování a psychosociální dovednosti, např. empatii, asertivitu, tvořivost v mezilidských vztazích, komunikaci citů, sebezpetí, pozitivní hodnocení druhých, apod.

Etické fórum České republiky

Etické fórum České republiky je občanské sdružení, které vzniklo v roce 1999 a jehož hlavním cílem je usilovat o vstup etické výchovy do škol. Vychází z projektu profesora Roberta Roche - Olivara z univerzity v Barceloně a v České republice realizuje jeho projekt v pilotních školách. Mimo jiné se zabývá výchovou v rodině a snaží se prosadit etiku v podnikání, médiích, ve veřejné správě a dalších oblastech. Úzce spolupracuje s Univerzitou Hradec Králové a nabízí školám metodickou pomoc.

Praktická část

Praktickou část tvoří 10 námětů vyučovacích hodin k rozvoji čtenářské gramotnosti ve 4. - 5. ročníku ZŠ s prvky etické výchovy. Při přípravě této práce jsem věnovala velkou pozornost výběru textů. Důležité bylo nejen přizpůsobit náročnost textu, co se týká jeho rozsahu, ale hlavně obsahové stránky. Hledala jsem texty, na kterých bych vhodně aplikovala obsah etické výchovy a navíc nabídla žákům víc literárních žánrů – pohádku, přísloví, příběh s dětským hrdinou. Nové informace pro žáky jsou v textu barevně odlišeny. Rámečky modré barvy objasňují témata etické výchovy, oranžově zbarvené se věnují literárním pojmům.

V námětech jsem využila některé metody kritického myšlení a prvky dramatické výchovy, které rozvíjejí tvořivost, komunikaci a spolupráci.

Mým cílem je rozvíjet slovní zásobu a komunikaci žáků, zdokonalovat práci s textem, hledat souvislosti, nalézat hlavní myšlenku, utvářet a prezentovat vlastní názor či myšlenku. Náměty jsou přizpůsobeny přibližně délce vyučovacích hodin. Ideální je využít každé téma v jednom dvouhodinovém bloku, což umožní žákům snadnější „ponoření se“ do problému. Důležité je, aby hodiny čtení byly pro žáky příjemnou záležitostí, kdy mohou opustit svá místa na židličkách a najít si ve třídě příjemný koutek na koberec. Pracovní listy lze využít ke společné konfrontaci a prezentaci vyvěšením na nástěnce.

Literární texty ke každému tématu jsou k dispozici v přílohách.

Téma: Vzájemně se lišíme nejen vzhledem – také uvnitř jsme jiní

Cíl: Český jazyk: hledá v textu nespisovná slova, učí se rozlišovat v textu podstatné

informace od nepodstatných, umí vysvětlit význam slov podobného významu.

Etická výchova: pozitivní hodnocení sebe a druhých – rozvíjet schopnost sebepoznání a

sebehodnocení, schopnost připisování pozitivních vlastností druhým

tvorivost a základy spolupráce – rozvíjet elementární prosociálnost ,

darování, ochota dělit se.

Výstup vzhledem k RVP:

Český jazyk: rozlišuje spisovná a nespisovná slova, rozliší podstatné a okrajové

informace, porovnává význam slova stejného nebo podobného významu.

Etická výchova: uvědomuje si své silné stránky, utváří své pozitivní sebehodnocení.

Obsah: Práce s textem Jana Wericha – Lakomá Barka, společné čtení, myšlenková mapa,

klíčová slova.

Průřezová témata: osobnostní a sociální výchova: mezilidské vztahy a komunikace,

poznávání lidí, moje vztahy k druhým lidem, zdravé a vyrovnané

sebepojetí, člověk jako osobnost, člověk a morálka, mravní rozhodování,

pěstování mravního uvědomění.

Časová dotace: 2 vyučovací hodiny.

Metodický postup:

První vyučovací hodina

1. Motivace: motivací je představení knihy Fimfárum – prohlížení ilustrací, humorný podtext, výtvarná technika, ilustrátor.

Pohádka „O lakomé Barce“ (příloha č. 1) – společné čtení po odstavcích, upozornění na méně obvyklá slova, během čtení žáci chodí k tabuli a zapisují neobvyklá slovní spojení i s vysvětlením.

vejsluška – výsluška, odměna za něco

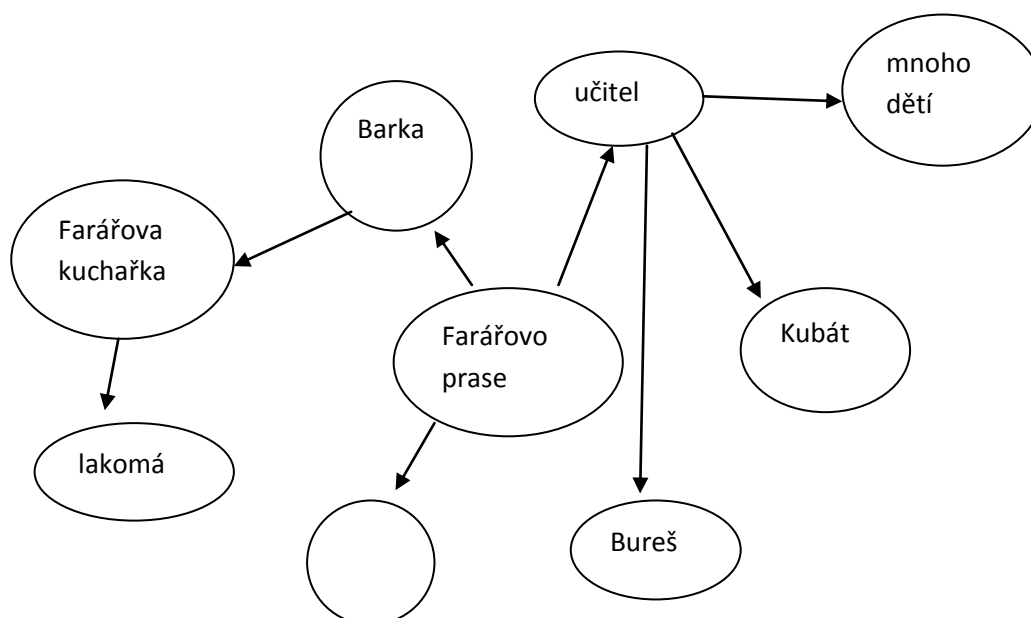
se dává poroučet – pozdravuje vás

držgrešle – lakomý člověk

žralo ji to – musela na to pořád myslet

2. Myšlenková mapa pohádky – cílem je utřídit myšlenky, vysvětlit si souvislosti. Uprostřed zapíšeme jádro příběhu, kolem kterého se nabalují další hesla, která jsou na něm závislá. Každý žák si vytvoří myšlenkovou mapu podle svého uvážení. Počet „bublin“ není předem dán, také záleží na jednotlivcích. Podle bohatosti a rozvinutosti myšlenkové mapy poznáme, do jaké míry si žáci zapamatovali jednotlivé indicie příběhu. Nejzdařilejší myšlenkovou mapu pak můžeme společně zakreslit na tabuli.

Například:

3. Vyhledávání klíčových slov

V textu upozorníme žáky na jména postav a názvy vesnic či měst. Žáci vyhledávají, diskutují, odkud pocházejí jednotlivé názvy – Hrdlořezy, Úterý, Dejvice, Černý vůl. Přivedeme žáky na myšlenku, zda také oni znají ze svého okolí název vesnice, města či jméno, které souvisí s jeho významem. Nabídneme k vyhledávání mapy nebo telefonní seznamy. Např. Nezamyslice – že by tam lidé nemysleli...Dobrá – všechno je tam v pořádku...Pivkovic – pijí mnoho piva...Ráj – žije se tam jako v ráji a jiné. Můžeme najít také jména osob, která souvisí s jejich profesí. Např. pan Zoubek – dentista, pan Kavka – obchodník ve Zverimexu, pan Větvička – zahradnictví. Zajímavá jména mohou žáci chodit zapisovat na tabuli nebo na velký arch balicího papíru. Na závěr můžeme vyhodnotit nejlepšího „vyhledávače“.

Druhá vyučovací hodina

1. Práce s pracovním listem – žáci si zapíší již známé informace o úryvku
2. Závěrečné hodnocení

Pracovní list

Lakomá Barka

Název knihy:

Autor:

Ilustrátor:

Moje hodnocení (jako ve škole): 1 2 3 4 5

Charakteristika: baladický příběh pohádka báseň příběh o dětech bajka
krátká povídka pověst

Najdi v textu a vypiš, co bylo obsahem modlitby učitelových dětí za Barku.

Aby... _____

Barka byla nejen lakomá, ale i zvědavá a proto se jí dostalo odplaty. Trestu však neušli také další lidé z vesnice, kteří šidili nebo podváděli. Kteří to byli?

Jak se projevovala lakota obyvatel Dejvic? Dopiš chybějící text:

V Dejvicích neměli ponocného, aby.....

Koně koval kovář tak, že.....

.....

Barka byla taková držgrešle, protože schraňovala.....

..... do zrcadla se nepodívala, aby se

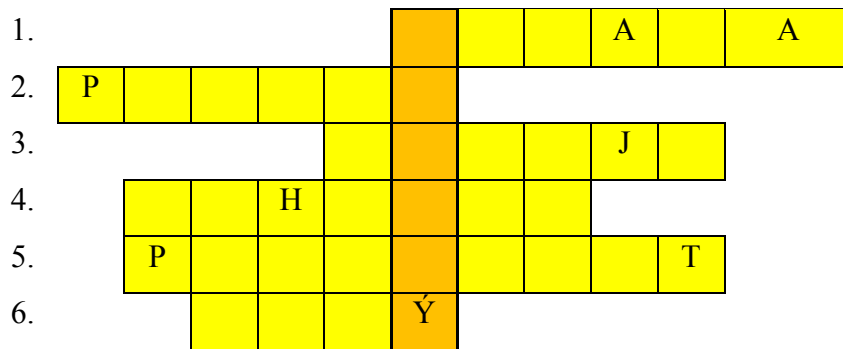
..... a když jela do Loun dostavníkem,.....

.....

Kubát byl schopný pro halíř.....,

spal ve dne, protože být ve dne vzhůru se při té drahotě.....

Opakem slova lakomý je slovo.....(tajenka).

1. Dlouhodobé a záměrné ubližování
2. Literární žánr, který zachycuje minulost
3. Kouzelné slůvko
4. Literární žánr, ve kterém vítězí dobro nad zlem
5. Při vstupu do místnosti je slušnost
6. Člověk, který nerad pracuje je ...

Všichni lidé se od sebe vzájemně liší – a to nejen vzhledem, ale také charakterovými vlastnostmi – např. velkorysost, sobeckost, upřímnost, apod. Nikdo z nás není dokonalý. Máme své nedostatky, často se mýlíme – což je lidské. **Důležité je dívat se na svět a lidi kolem sebe pozitivně** – dávat lidem najevo, že si vážíme jejich předností.

Podtrhni vlastnosti, kterých si vážíš na lidech kolem sebe.

statečnost

pracovitost

lenost

obětavost

píle

uzavřenost

ješitnost

netrpělivost

skromnost

náladovost

trpělivost

věrnost

Během celého života poznáváme také sami sebe – své **slabé a silné stránky, kladné i záporné vlastnosti**. Pro náš život je důležité naučit se je rozlišovat a zároveň se vyvarovat těm špatným. Mnohdy se stává, že nás okolí vnímá jinak než my sami sebe. Podle reakce svého okolí (rodiny, přátel) můžeme zjistit, co se jim na nás líbí a čeho si na nás případně váží.

Napiš své jméno a ke každému písmenu tvého jména se pokus najít vlastnost, která tě charakterizuje. Například:

Vítek V – vytrvalý, Í - ☺, T – tolerantní, E – energický, K – kamarádský (k písmenkům, ke kterým nelze přiřadit vlastnost nakresli malý symbol, který tě charakterizuje – např. slunce, boty, úsměv, kytka, míč, apod. ...)

Také v jiných pohádkách se můžeme setkat s lakotou a sobectvím, kdy boháči žijí v přepychu nebo na úkor druhých a nakonec se dočkají špatného konce. Např. O rybáři a rybce, ...

(doplň).

Pohádka – prozaický folklorní útvar, který má děj (epický). Lidové pohádky se tradovaly z generace na generaci, často se obměňovaly. Děj pohádky se odehrává na neurčitém místě v neurčité době („Kdesi dávno...“, „Za sedmero horami...“, „Bylo, nebylo...“). V pohádkách se objevují kouzla, nadpřirozené bytosti, magická čísla a většinou vítězí dobro nad zlem.

K pohádkám se vracíme po celý život. Nacházíme v nich uspokojení z vítězství dobra nad zlem, máme v nich rádi humor, napětí i kouzla. *Zamysli se, kterou pohádku máš nejraději a proč.*

K jednotlivým hlavním postavám ze známých pohádek napiš alespoň 3 vlastnosti, které je nejlépe vystihují.

POPELKA -

JENÍČEK -

FERDA MRAVENEK -

PIPI DLOUHÁ PUNČOCHA -

PINOCCHIO -

ČERVENÁ KARKULKA -

BUDULÍNEK -

Téma: Existuje přátelství na celý život?

Cíl: Český jazyk: dokáže vyjádřit vlastní myšlenku v psané i mluvené podobě, čte s porozuměním, rozlišuje spisovné a nespisovné tvary slov.

Etická výchova: základní komunikační dovednosti – umět vyjádřit radost, sympatie, smutek, obavy.

Tvořivost a základy spolupráce – uplatňovat tvořivost v mezilidských vztazích, nabídnout přátelství.

Výstup vzhledem k RVP:

Český jazyk: vyjadřuje své dojmy z četby a zaznamenává je, volně reprodukuje text podle svých schopností, tvoří vlastní literární text na dané téma.

Etická výchova: identifikuje základní city, vede rozhovor s druhými o jejich prožitcích.

Obsah: práce s textem Malý princ – Antoine de Saint-Exupéry, volné psaní, řízené čtení s otázkami, prezentace vlastního postoje.

Průřezová témata: osobnostní a sociální výchova: pozornost vůči odlišnostem a hledání výhod v odlišnostech, pohled na svět očima druhého, umění naslouchat druhým, diskuse, interpretace.

Mediální výchova: rozvíjení komunikačních schopností při vystupování před třídou.

Časová dotace: 2 vyučovací hodiny

Metodický postup:

První vyučovací hodina

1. Motivace - navození situace: připravíme žákům příležitost k tomu, aby se seznámili s tématem, které je bude v dvouhodinovém bloku provázet. Zvolíme nejjednodušší formu

motivace formou otázek: Jak podle vás poznáte pravého kamaráda ? ... Cítil ses někdy sám? ...Proč myslíš, že je důležité, aby měl člověk v životě přátele?...

2. Volné psaní – téma „Co je přátelství“

Žáci píšou na papír po dobu 3 minut. Obsahem jsou jejich myšlenky, názory, pochopení tématu. Aktivně si uvědomují, co již ví o tématu, zjišťují případnou neznalost problémové otázky. Snaží se psát podle znalostí české gramatiky, avšak jsou upozorněni, že jejich práce nebudou z toho hlediska hodnoceny – důležitý je obsah. Po třech minutách ukončíme volné psaní a pokračujeme předčítáním vlastních prací a vzájemnou konfrontací. Žáci se mohou ptát, vyjádřit svůj názor, co se jim líbí – nelíbí.

Na tabuli máme připraven nadpis: Kamarád... . Žáci jednotlivě dopisují základní body, které vyplynuly z jejich malé literární práce. Následně vznikne struktura pilířů daného tématu: Kamarád...nepomlouvá, pomáhá, dělá legraci, zastane se mě, neuráží mě, neuráží se, nelže, nezesměšňuje, rozdělí se ,...

3. Řízené čtení – úryvek z knihy Malý princ (příloha č. 2)

Jelikož se jedná pouze o úryvek z knihy, stručně naznačíme její děj – příběh malého prince vypráví pilot letadla, které havarovalo na Sahaře. V poušti se setkává s malým světlovlasým chlapečkem, kterému říká „Malý princ“. Chlapec mu vypráví o své růži, kterou miloval... .Vzhledem k tomu, že jde o náročnější filozofický text, volíme metodu řízeného čtení. Jedná se o četbu společného textu. Učitel četbu řídí, text rozdělí na části, mezi kterými žákům pokládá otázky. Těmi je vede k pochopení a porozumění textu a přemýšlení nad významem pro dané téma. Rozdělení textu na části nenaznačeno v příloze č. 2. Pokud žáci nejsou schopni odpovědět bezprostředně po přečtení dané části, mohou své odpovědi vyhledávat v textu, případně do něj nahlížet.

Otázky první části:

Jak přistoupila liška k princovi? Chovala se suverénně nebo byla nedůvěřivá? Proč?

Jak si vysvětluješ zjištění Malého prince, že si ho jeho květina ochočila?

Co myslela liška větou: „Na Zemi je možné vidět leccos...“?

Otázky druhé části:

Zamysli se. Je pravdivé liščino tvrzení, že nic není dokonalé?

Přemýšlej. Proč chtěla liška, aby si ji Malý princ ochočil?

Otázky třetí části:

Liška řekla: „Je třeba zachovávat řád“... Myslíš, že je opravdu zachovávání řádu důležité?

Máš taky nějaký řád? Proč je řád důležitý zrovna v přátelství?

Otázky čtvrté části:

Zkus si představit, jak bude příběh pokračovat dál. Odejde liška spolu s Malým princem nebo zůstane ve své domovině?

Otázky páté části:

Jaké tajemství svěřila liška Malému princovi?

Najdi v textu a přečti pojednání o tom, jak si Malého prince ochočila jeho růže.

Zkus najít jiné slovo, které by vystihovalo význam slova „ochočit“.

Víš, jak si Malý princ ochočil lišku?

4. Závěrečné shrnutí, relaxace hra „Na penguiny“.

Učitel spolu s žáky na závěr vyvodí nebo připomenou myšlenku „co je důležité, je očím neviditelné“.

Hra „Na penguiny“- žáci stojí v kruhu, jeden z nich si mezi kolena si vloží míč, vybere si některého ze svých spolužáků a chůzí s míčem mezi koleny si vybere kamaráda, kterému předá míč bez dopomoci rukou zase mezi kolena. Přitom říká: Vybral jsem si tě proto, že např. umíš držet slovo...umíš udělat legraci...vím, že se na tebe mohu spolehnout...apod. Hra má podpořit kladné vzájemné vazby mezi žáky.

Konec 1. hodiny by měl žáky probudit k zamyšlení nad hodnotou přátelství a navodit situaci pro další, více samostatnou práci.

Druhá vyučovací hodina

1. Záznam ze čtení - pracovní list

2. Aktivita: Poslední slovo patří mně – každý žák si v textu (příloha č. 2) vybere místo, které ho zaujalo, které se mu líbilo nebo naopak. Znovu si ho tichým čtením přečte a do sešitu napíše krátký komentář o tom, proč a jak mu rozumí nebo jak ho cítí. Poté přečte svůj úryvek ostatním, spolužáci odhadují, proč si ho vybral. Vybraný žák nakonec přečte svůj komentář – má poslední slovo. Žáci se tak učí vysvětlit pocity sebe sama a zároveň respektovat prožitky druhých.

Pracovní list

Kapitola XXI

Autor:

Název knihy:

Ilustrátor:

Moje hodnocení (jako ve škole): 1 2 3 4 5

Charakteristika: baladický příběh pohádka báseň příběh o dětech bajka
krátká povídka pověst

Poslední slovo patří mně (*zde napiš komentář ke tvému úryvku*).

Přátelství je mezilidský vztah, který je typický **vzájemným porozuměním**. Lidé se k sobě chovají ohleduplně a chtějí pro své přátele to nejlepší. Důležitá je **upřímnost, důvěra a schopnost empatie**. Příteli můžeme věřit bez strachu, že budeme za své starosti odsouzeni k posměchu.

Podtrhni slova, která jsou součástí opravdového přátelství

pravdomluvnost, odpuštění, zrada, humor, důvěra, zábava, pomluvy, lichotka, ochota pomoci, upřímnost, přetvářka, opora, sobectví, láska, povzbuzení, lež

Hmotné věci během doby ztrácejí cenu, ale pravé přátelství se postupem času upevňuje a roste. Lidé se mění, někteří zůstávají, jiní odcházejí. Ale ti nejdůležitější jsou tady pro nás navždy. **Pravý přítel se k tobě nikdy neotočí zády.**

Do textu se připeletly písmena, která tam nepatří. Najdi je a napiš na řádek podle posloupnosti, jak jsi je našel.

Na druhé planetě bydlil domýšlivec.

„Á, hled'me, přichází mě navštívit nějaký obdivovatel!“ zvolal z dálky domýšlivec, jakmile malého prince spatřil. Domýšlivci vidí totiž ve všech lidech obdivovatele. „Dobrý den,“ řekl malý princ. „Vy máte ale divný klobouk.“ „To poroto, abych mohl zdravít, když mě s jásoutem vítají. Bohuzel tudi nikdy nikdo nejde.“ „Tak?“ odvětil malý princ, protože nepochopil. „Zaptleskej,“ poradil nu tedy domýšlivec. Malý princ zatleskal. Domýšlivec pozvedl klobouk a skromně pozdravnil. To je zábavnější než návštěva u lékaře á, řekl si v duchu malýš princ. A začal znovu tleskat. Dřomýšlivec znoívu smekal a zdravil. Ale když to takt dělal malý princ pět minut, unavil se jedenotvárností hry.“A co se musí dělat, aby klobouk spadl?“ zeptal se. Domýšlivec ho však neslyšel. Domýšlivci slyší pouze chválu.

.....

Odpověz: Je domýšlivost cennou vlastností pro přátelství?

Jsi-li dobrý kamarád/ka, jistě dokážeš dokončit následující věty vhodnými příklady z nápovědy:

Když má kamarád špatnou náladu,.....

Když kamarádovi neúmyslně ublížím,.....

Když se kamarád ocitne v nepříjemné situaci,.....

Když se kamarád necítí dobře,.....

Když kamarád se mnou nemluví,.....

Nápověda: raději s ním nemluví/ nebavím se s ním/ zeptám se, zda mu nemohu pomoci/ zjistím, zda jsem mu nějak neublížil/Snažím se ho rozveselit/už se nedá nic dělat/pomůžu mu/raději odejdu, ať taky nemám problém/ omluvím se mu/musí pochopit, že mne se to netýká/povzbudím ho/raději o tom všem řeknu.

Téma: Nebojím se – všichni jsme si rovni

Cíl: Český jazyk: dokáže reprodukovat hlavní myšlenku přečteného textu, umí posoudit dynamiku děje v příběhu, vede dialog.

Etická výchova: komunikace – učit se vytvářet pravidla kolektivu a otevřené komunikace
základy asertivního chování – snažit se hledat možnosti vycházení
s jinými lidmi, učit se vyrovnávat s neúspěchem, s nepřijetím jiných lidí.

Výstup vzhledem k RVP:

Český jazyk: čte s porozuměním a potichu přiměřeně náročné texty, vyjadřuje své dojmy z četby.

Etická výchova: iniciativně vstupuje do vztahů s vrstevníky, dokáže rozlišit jejich nabídky k aktivitě a na nevhodné reaguje asertivně.

Obsah: práce s textem Boj o první místo – Jaroslav Foglar, dramatická hra, čtení s tabulkou předpovědí, vyprávění.

Průřezová témata: osobnostní a sociální výchova: vzájemné poznávání ve skupině – péče o dobré vztahy, respektování a pomoc spolužákovi, mezilidské vztahy a komunikace ve třídě, mravní rozhodování.

Výchova demokratického občana: demokratické vztahy ve třídě, odpovědnost za své činy.

Časová dotace: 2 vyučovací hodiny.

Metodický postup:

První vyučovací hodina

1. Motivace: hra „Společný stroj“ – učitel vytukává pravidelný rytmus, první žák se připojuje do rytmu a vykonává nějakou stále stejnou činnost. Ostatní se postupně přidávají

a tuto činnost se pokouší rozvinout, doplňovat - ale musí respektovat základní rytmus! Při problémech zastavíme stroj a opět ho rozjedeme. Hra je vhodná k rozvíjení spolupráce ve třídě, k uvědomění si vlastní zodpovědnosti za společný úspěch. Cílem je uvědomění si spolupráce všech, obohatit činnost o svůj nápad a snažit se nezklamat. Na hru navazuje činnost, ve které budou žáci dále spolupracovat.

2. Čtení s tabulkou předpovědi (pracovní list č.1) – žáci jsou rozděleni do dvojic, každý žák má svůj text ke čtení (příloha č. 3). Tichým čtením si oba přečtou část textu a vzájemně si sdělují, o čem četli. Vždy mluví jen jeden, druhý poslouchá a nakonec může doplnit svou myšlenku, získané informace, které první žák opomenul. Poté diskutují o tom, jak se bude příběh vyvíjet dál, jak se zachová hlavní hrdina, apod. Pro předpovědi, jejich odůvodnění „proč?“ a následnému zjištění, jak se nakonec příběh vyvinul, využívají tabulku, která je společná pro oba a na zápise se musí domlouvat. Na závěr proběhne sdílení se všemi dvojicemi ve třídě. Žáci sedí v kruhu tak, aby na sebe všichni viděli. Tabulky si žáci vyvěsí ve třídě. Mohou tak dále konfrontovat své myšlenky, nebo podle zájmu přepsat příběh podle své předpovědi.

Pracovní list č. 1

Tabulka předpovědí

Jména.....

Část textu	Jak se podle vás bude příběh vyvíjet?	Proč si to myslíte?	Co se opravdu dosud stalo?
Předvídání před čtením			
1. část textu			
2. část textu			
3. část textu			

Druhá vyučovací hodina

1. Rekapitulace příběhu – co už víme? Souvislá četba textu (viz. příloha č.4) - pokračování příběhu
2. Pracovní list, řešení úkolů
3. Závěrečná konfrontace

Zkalená radost, Hokejový zápas, Změny, Vzor velkého Jerryho

Autor:

Název knihy:

Ilustrátor:

Moje hodnocení (jako ve škole): 1 2 3 4 5

Charakteristika: baladický příběh pohádka báseň příběh o dětech bajka
krátká povídka pověst

Vzpomeň si a převyprávěj, co předcházelo neshodám mezi Petrem a Rudou.

Čím vyvrcholil vztek Rudy na Petra? Stručně napiš.

.....

Vztek a zlobu lze omezit těmito čtyřmi pomocníky:

1. odpuštění 2. velkorysost 3. nadhled 4. usmíření

Svoboda každého člověka končí tam, kde omezuje svobodu druhého člověka. Jsou v životě situace, které se vyvinou trochu jinak, než předpokládáme. Např. nechcíc někomu ublížit. Důležité je, abychom **dodržovali pravidla slušného chování**. V této situaci je vždy zásadní umět požádat o prominutí – omluvit se. **Na omluvu nikdy není pozdě**. Mnohdy to není jednoduchá věc, ale existuje řada důvodů, proč se omluvit a to:

- ⇒ Ulevíš svému svědomí ⇒ Pomůžeš tomu, komu bylo ublíženo
- ⇒ Dokážeš, že víš, co je správné ⇒ Získáš opět důvěru
- ⇒ Zachováš se čestně a zodpovědně

Jakým způsobem se omluvil Ruda Petrovi? Byla omluva Rudy nutná?

.....

Při omluvě dáváme najevo lítost pohledem a mimikou.

Nauč se vycítit správný okamžik omluvy. *Napiš „ANO“ u situace, kde je omluva vhodná, „NE“, kde není potřeba.*

Zapomněl jsem si před obědem umýt ruce.

Nevypracoval jsem domácí úkol.

Nechtěně jsem shodil vázu, která se rozbila.

Jdeš do školy a máš hrubou čepici.

Ve třídě jsi strčil do kamarádky a ta upadla na zem.

Vyhrál jsi 1. místo v matematické soutěži.

Přišel jsi pozdě na trénink.

Zapomeneš si doma svačinu.

Jak se k sobě chovali chlapci po incidentu Petra a Rudy? *Zkus v textu vyhledat informace a popsat chlapecký kolektiv na gymnáziu.*

.....

.....

.....

Zaškrtni, co může kolektiv ve škole negativně poznamenat:

žalování

dobrá nálada

pomoc slabšímu

povyšování se nad druhé

špatný rozvrh hodin

posměšky

rivalita, soupeření

společný výlet

Pomluva je nepravdivá informace záměrně rozšířená mezi lidi. Jedná se o nedůstojnou činnost, za kterou nese každý člověk morální a trestní odpovědnost.

Jak se zachoval Petr, když se dozvěděl o pomluvách ostatních kluků ve třídě?

.....

Jak by ses dokázal ubránit pomluvám ty?

.....

Zapamatuj si:

Jaroslav Foglar - byl významný český spisovatel literatury pro mládež, redaktor několika dětských časopisů a zážitkový pedagog. Pod svou skautskou přezdívkou **Jestřáb** vedl po značnou část svého života chlapecký (zpočátku klasický skautský) oddíl, Pražskou Dvojku. Jako autor je nejvíce znám příběhy chlapeckého klubu **Rychlé šípy** a knihou **Hoši od Bobří řeky**.

Téma: **Pomoc – jak v nouzi poznáš člověka**

Cíl: Český jazyk: seznámit žáky se známými příslovími jako součástí lidové slovesnosti, učit žáky vyjádřit vlastní názor a reprodukovat ho.

Etická výchova: rozpoznat a poskytnout pomoc adekvátní dané situaci.

Výstup vzhledem k RVP:

Český jazyk – dovede udělat stručnou charakteristiku chování postav a na jejím základě posoudit hlavní myšlenku textu.

Etická výchova - vede rozhovor s druhými o jejich prožitcích, na základě empatie přemýšlí nad konkrétní pomocí, zamýšlí se nad podstatou lidského jednání a jeho důsledky.

Obsah: komunitní kruh, samostatná četba, čtení s tabulkou rozboru jednání hlavních postav příběhu, dramatizace, pracovní list.

Průřezová témata: osobnostní a sociální výchova: řešení problémů, komunikace, mezilidské vztahy.

Multikulturní výchova: tolerance, empatie.

Výchova demokratického občana: odpovědnost za své činy, zájem o práci Skupiny.

Časová dotace: 2 vyučovací hodiny.

Metodický postup:

První vyučovací hodina

1. Motivace - aktivita před četbou: komunitní kruh - je dobré navodit před vlastním čtením atmosféru k řešení problému týkajícího se připraveného textu, otázky je vhodné připravit si předem. Děti sedí v kruhu na koberci, učitel pokládá otázky tak, aby pomohl žákům vybavit si zkušenost nebo situaci, kdy potřebovali něčí pomoc.

„Měl jsi někdy pocit, že něco nezvládneš?“

„Kdy jsi byl na pokraji svých sil?“

„Kdo ti pomohl?“

„Měl jsi někdy příležitost někomu pomoci?“

„Popiš, jaký jsi měl pocit, když jsi pomáhal?“

„Víš o tom někdo?“

2. Čtení s tabulkou rozboru jednání hlavních postav (příloha č. 5)

Zápis z četby

Žáci se seznámí s knihou, ze které je příběh, zjistí autora, prohlédnou si ilustrace, zjištěné informace zapíšou do pracovního listu. Učitel upozorní žáky, aby věnovaly pozornost postavám, které v příběhu vystupují, jak se chovají, co dělají. Cílem této metody je usnadnit žákům porozumění myšlenkám obsažených v textu. Pomáhá budovat porozumění textu tím, že se zamýšlí nad odpověďmi daných otázek, diskutují o nich. Na tabuli učitel předepíše tabulku jednotlivých postav příběhu, totéž předloží žákům. V průběhu četby žáci pracují v pracovních listech, dopisují charakteristické chování, záměr a jednání postav, odpovídají na otázky, diskutují. V návaznosti na text učitel spolu s žáky vysvětlí pojmy: „lhostejnost“, „pomoc“, „nezištná pomoc“.

3. Dramatizace

Vytvoříme modelové situace, kdy potřebujeme nebo očekáváme pomoc (ztracený telefon, úraz na chodníku, krádež kola, strach z cizího psa, apod.). Vycházíme ze zkušeností dětí, diskutujeme, zda je situace reálná. Sledujeme, zda jsou žáci schopni odhadnout důležitost a přiměřenost pomoci v dané situaci.

Japonské přísloví - Co dobrého učiníš, pust' po řece a víckrát toho nevzpomeň

Autor:

Název knihy:

Ilustrátor:

Moje hodnocení (jako ve škole): 1 2 3 4 5

Charakteristika: baladický příběh pohádka báseň příběh o dětech bajka
krátká povídka pověst

	Tošiko	Josumari	1.bratr	2.bratr	3.bratr	4.bratr
Role v příběhu						
Jak se zachoval/a ?						
Je mi sympatický/á?						
Mohl/a bych se také tak zachovat?						

--	--	--	--	--	--	--

Odpověz:

Co se stalo s rodiči Tošiko a jejích bratrů?

Jak si Tošiko s bratry vydělávala na živobytí?

Uměl/a by ses také postarat sám o sebe? Jak?

Pomoc

Slovem „pomoc“ označujeme vše, co jsme ochotni nezištně udělat pro druhé. Každý z nás se někdy ocitl v situaci, kdy takovou pomoc potřeboval.

Existují situace, ve kterých si nevíme rady, ale požádat o pomoc se stydíme nebo se bojíme někoho oslovit. Takové situace můžeme rozpoznat např. podle mimiky a gest člověka, který pomoc potřebuje. V tuto chvíli je dobré nabídnout pomoc sami od sebe.

Proč byla Tošiko smutná z činu nejmladšího bratra? *Napiš, co si myslíš.*

Nápověda:

Nezištná pomoc je taková, když za ni nečekáme žádnou odměnu. Např. peníze, veřejné poděkování či jinou výhodu.

Podtrhni alespoň tři důvody, proč by si lidé měli pomáhat.

KVŮLI PENĚZŮM

JE TO MODERNÍ

MÁ TO SMYSL

JE TO SPRÁVNÉ

VYPADÁME ZAJÍMAVĚ

JE TO ZÁBAVNÉ

PŘINESE TO UŽITEK

JE TO ČESTNÉ A LIDSKÉ

ZAŽENEME TÍM NUDU

JE TO DOBRODRUŽNÉ

KVŮLI POCHVALE

KVŮLI PROTISLUŽBĚ

Nezájem a neochota někomu pomoci je záporná lidská vlastnost a nazýváme ji

_____ .

(Správnou odpověď vytvoř z těchto písmen: JHOSLTENOTS)

Empatie – schopnost vcítit se do pocitů druhého člověka.

Označ křížkem situace, ve kterých se podle tvého názoru jedná o lhostejné jednání.

U posledního obrázku doplň prázdnou bublinu tak, aby byla projevená pomoc.

Modelové situace – viz. příloha č.7

Zkuste se spolužáky ve třídě zahrát situace, v kterých se může ocitnout každý z nás a bude potřebovat pomoc.

Vyprávějte o tom, jak jste se cítili v jednotlivých rolích, jak byste se nikdy nezachovali a naopak co považujete za samozřejmost.

Druhá vyučovací hodina

Práce s textem a pracovním listem

Pracovní list č.2

Příслови - vychází z lidové slovesnosti, vyjadřuje nějakou životní moudrost, smyslem je morální ponaučení, výstraha nebo pokárání.

Lidová slovesnost – folklor, tradice, které se zachovávají a rozšiřují ústním podáním.

Opiš japonské přísloví vyplývající z příběhu o Tošiko.

.....

.....

Jakou životní moudrost nám sděluje?

.....

Vzpomeneš si na nějaká česká přísloví? *Napiš alespoň jedno.*

.....

Přečti si krátké příběhy, přemýšlej o nich a přiřaď k nim přísloví, o kterém pojednává.

Malá Hanička už chodí do školy. Moc se na ni těšila. Ze všeho nejraději kreslí, tančí a zpívá. Začala také navštěvovat hru na klavír. Ale není to tak, jak si představovala, že si hned zahraje písničku a vůbec všechny ty krásné melodie, které s maminkou poslouchají a prozpěvují u rádia. Nikdy nic neslyšela o prstokladu, stupnici nebo prstovém cvičení. A právě to jí trápí ze všeho nejvíc. Každý den sedí u klavíru a snaží se střídat dva tři prstíky na klávesách pořád dokola. A to je nuda. „Tak tohle je ta zábava? Proč musím? Já jsem to chtěla jinak!“ zlobí se Janička. Maminka se usměje a říká: *(doplň)*

.....

Než zastrčil do obalu poslední prázdninovou fotku, díval se do prázdna a utápěl se ve vzpomínkách. Asi už nikdy nezapomene na horký písek, po kterém se téměř nedalo chodit, na obrovské vlny, když šli s tatínkem do moře, aby si pořádně zaskotačili. A co teprve těch rybek! Jestlipak by se jim líbilo mezi těmi doma v akváriu. Co asi dělaly, když byly doma samy. Škoda, že si nemohl přivést alespoň jeden korál, kterých bylo v moři plno, když se potápěli daleko od břehu. Stejně jako mořské ježky a rodinku delfinů brouzdajících po vlnách. Najednou slyší z obývacího pokoje tatínkův hlas: „Honzo, kde jsi?“ Koukne do okna. Venku chumelí a všechno voní vanilkovým cukrem. Už za tři dny jsou Vánoce a na ty těšil celý rok. Je to pravda, když se říká:

.....

„Už běžím“, zakřičí z pokoje. Jejich vánoční stromeček musí být nejkrásnější na světě!

Spoj čarou co k sobě patří.

Práce kvapná,	neodkládej na zítřek.
S chutí do toho,	velké oči.
Pro jedno kvítí	na žebrotu.
Za dobrotu	břehy mele.
Lež má	pád.
Pýcha předchází	krátké nohy.
Řemeslo má	tak si lehne.
Strach má	zlaté dno.
Zabil dvě mouchy,	jako když ho do vody hodí.
Spí	jednou ranou.
Jak si kdo ustele,	slunce nesvítí.
Tichá voda,	málo platná.

Co se v mládí naučíš,

půl je hotovo.

Co můžeš udělat dnes,

ke stáru jako když najdeš.

Vysvětli hlavní myšlenku a mravní ponaučení jednotlivých přísloví.

Vyber jedno z přísloví, vymysli krátký komiks a zakresli ho. Zeptej se spolužáka, zda pozná, o jaké přísloví se jedná.

--	--	--	--

Zapamatuj si:

Komiks je příběh ztvárněný obrázky, které jsou za sebou řazeny podle dějové posloupnosti.

Věděl jsi, že prvními předchůdci komiksů byly nástěnné malby pocházející z Egypta z 2. tisíciletí př. n. l. ? U nás je historicky nejznámější komiks „Rychlé šípy“ od Jaroslava Foglara.

Téma: Kouzelná moc slov

Cíl: Český jazyk: dokáže vystihnout podstatné informace v textu, umí sestavit osnovu příběhu a podle ní reprodukovat text, napíše krátký dopis a jednoduchou zprávu.

Etická výchova: základy komunikační výchovy – rozvíjí základy verbální a neverbální komunikace – volí vhodné formy pozdravu, prosby, poděkování, omluvy, gest a mimiky.

Výstup vzhledem k RVP:

Český jazyk: reprodukuje jednoduchý text, píše po stránce obsahové a formální jednoduché komunikační žánry, sestaví osnovu vyprávění a na jejím základě vytváří krátký mluvený nebo písemný projev s dodržáním časové posloupnosti.

Etická výchova: reflektuje důležitost prvků neverbální komunikace, eliminuje hrubé výrazy z verbální komunikace.

Obsah: práce s textem Darebák David píše děkovné dopisy, skládkové čtení, řešení problémových situací, psaní dopisu.

Průřezová témata: osobnostní a sociální výchova: chování podporující dobré vztahy, komunikace v různých situacích – pozdrav, žádost, prosba.

Časová dotace: 2 vyučovací hodiny.

Metodický postup:

První vyučovací hodina

1. Motivace - úvodní rozhovor: „Vzpomínáme na Vánoce“ – připomenutí zvyků a tradic u nás a v jiných zemích Evropy.

Anglie - dárky naděluje Santa Claus do červené punčochy zavěšené na krbu. Vyjíždí na saních se sobím spřežením.

Rusko - 6. ledna přichází Děda mráz.

Itálie - přilétá na koštěti stará, ale hodná čarodějnice Befana. Hodné děti zde dostávají sladkosti, zlobivé zase uhlí.

Polsko - přijíždí Ježíšek na oslátku, proto mají polské děti pod stromečkem trochu sena pro oslíka

Německo - dárky naděluje Christkind neboli Ježíšek, který sestupuje z nebe s anděly a dává dárky pod vánoční strom. V severních oblastech Německa zase Weinachtsman s dlouhými vousy, který cestuje za dětmi na osedlaném větru.

2. Skládankové čtení, práce s textem

Učitel rozdělí text (viz. příloha č.6) do několika částí. Žáci jsou rozděleni do skupin, kde mají ke čtení připravenou část textu. Každý žák má svůj text, čte a snaží se porozumět čtenému. Jakmile dočtou všichni ve skupině, následuje konfrontace a diskuze o obsahu textu. Poté společně zakreslí na papír obsah jejich úryvku. Snaží se kresbou zachytit nejdůležitější obsah a podrobnosti z textu, které je zaujaly. Po dokreslení přistupuje celá skupina žáků před tabuli, kde vypráví a prezentuje obsah svého literárního textu. Skupina hledá také hlavní myšlenku přečteného textu, kterou napíše jeden žák ze skupiny na tabuli. V této prezentaci se vystřídají všechny skupiny. Během této činnosti ostatní skupiny ve střídě poslouchají a poté se snaží společně uspořádat obrázky podle posloupnosti děje. Tak vznikne osnova příběhu, kterou si žáci zaznamenají do sešitů nebo čtenářských deníků. Žáci se vzájemně hodnotí. Diskutují o tom, jak a zda pochopili text, jak jej výtvarně ztvárnili, kdo se ve skupině zapojil více, kdo méně.

Druhá vyučovací hodina

Pracovní list

Darebák David píše děkovné dopisy

Autor:

Název knihy:

Ilustrátor:

Moje hodnocení (jako ve škole): 1 2 3 4 5

Charakteristika: baladický příběh pohádka báseň příběh o dětech bajka
krátká povídka pověst

Nakresli, jak si představuješ Darebáka Davida

David se před ničím nezastaví a dokáže udělat i legraci. Někdy ale jeho chování vypovídá u jeho přezdívice – že je darebák. *Najdi a přečti nahlas úryvek, kde podle tvého názoru jeho chování překračuje hranice slušnosti.*

Také Davidovi kamarádi mají svá jména obohacena o další jméno, které je charakterizuje. *Najdi je v textu a vypiš.*

.....

Opiš Davidův děkovný dopis tetě.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Chovej se ke každému slušně a zdvořile. Nejzdvořileji se chováme ke starším lidem.

Užívej slova, která zjemňují vztahy mezi lidmi: **prosím, děkuji, mohl byste, buďte tak laskava, nevadilo by vám, kdybych....**

Děkujeme: Anglie – thank you, Polsko – dziękuję, Slovensko – ďakujem, Itálie – grazie, Francie – merci, Německo – Danke, Chorvatsko – hvala.

Pozdrav je základem komunikace a projevem slušného chování. Zdravíme všechny známé, ale i neznámé tam, kde se o samotě setkáme tváří tvář. Nezdravíme v místech, kde je hodně lidí a kde to není obvyklé: v dopravních prostředcích, ve sportovních halách, na městské ulici.

Zdravíme nahlas a zřetelně, tváříme se příjemně. V místnosti si současně s pozdravem, sundáme čepici. Zdravíme slovy „dobrý den“, a to nahlas.

Setkáme-li se se známým, podáváme si současně s pozdravem i ruku. Tu nabízí vždy starší nebo žena společensky významnější.

Podtrhni situace, kdy pozdravíš:

- ☒ Osamělého chodce při procházce lesem,
- ☒ neznámého člověka v chodbě domu,
- ☒ v tramvaji,
- ☒ ve venkovském autobuse, ve kterém sedí tři lidé,
- ☒ lidi čekající v čekárně u lékaře,
- ☒ paní učitelku ve městě mimo školu,
- ☒ osamělého chodce na městské ulici

Dopis představuje nejvyšší formu písemné komunikace. Musíme zde zachovat pravidla zdvořilosti. Některé dopisy si schováváme léta nebo třeba celý život. Oslovujeme „vážený pane“, „milá této“, „ahoj Filipe“. Oslovením nastavujeme stupeň důvěrnosti nebo oficiality. Text členíme na odstavce podle témat. V prvním odstavci by mělo být řečeno, proč píšeme, ve druhém podstata sdělení, ve třetím vysvětlení podrobností a v posledním rozloučení a pozdravy.

Píšeme jasně, přehledně, srozumitelně, spisovným jazykem a bez pravopisných chyb.

Napiš svůj dopis tetě, ve kterém bys chtěl stejně jako Darebák David poděkovat za dárky. Oba dopisy porovnej.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

V současné době jsou oblíbené i další formy písemného styku – **mail a sms zpráva**.

Pro **maily** platí určitá pravidla: posíláme-li nevyžádaný mail, omluvíme se hned v úvodu a vysvětlíme, proč píšeme. Text členíme do odstavců stejně jako v dopise.

Sms zprávy píšeme s ohledem na to, komu patří. Jinou sms napíšeme kamarádům a jinou osobám, kterým jsme zavázáni zdvořilostí. Pečlivě zvážíme, komu píšeme, a podle toho upravíme text sms, oslovení a podpis.

Napiš formou sms zprávy – 160 znaků zprávu, v níž zkrátíš příběh o Darebákovi Davidovi, který jsi četl.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Na závěr: Přečti báseň, zamysli se a přepracuj ji v krátkou úvahu. (cca 8 vět)

Že jsou slova kouzelná

a situace svízelná?

„Prosím“ - když nám něco schází

a dostanem se do nesnází.

„Děkuji“ – se hodí tam,

kde pomůže zas někdo nám.

Závěr

V poslední době zaznamenáváme pokles morální úrovně naší společnosti. Ačkoli sledujeme pokrok ve vědě, medicíně, technice – jako by lidé ovlivnění úspěchaností a náročností současné doby zapomínali na mravní hodnoty jako například – tolerance, upřímnost, empatie nebo solidarita. Jejich životní priority se potom od těchto hodnot velmi vzdalují. Denně se setkáváme prostřednictvím médií a vlastních zkušeností s lhostejností, sobectvím, egoismem, touhou po rychlém zbohatnutí a společenském uznání. Zároveň se oslabil vliv tradiční rodiny na výchovu dětí.

Vztah ke čtení získáváme už od raného dětství. Závisí na něm setkávání s knihou – prohlížení obrázků, seznámení s prvními říkadly, vyprávění a předčítání dospělého a později také vlastní čtení. Svou prvotní a zásadní roli zde hraje již zmiňovaná rodinná výchova a samozřejmě také institucionální výchova. Často si ve své práci kladu otázky: Jak žáky nadchnout pro určitou knihu? Čím novým obohatit hodiny čtení? Jak nejvhodněji navodit situace k přemýšlení nad hlavní myšlenkou čteného textu? Jak udržovat jejich aktivitu? Jak zdokonalit techniku čtení s porozuměním? Jak pozitivně ovlivnit jejich celoživotní vztah ke knize?, aj.

Snad každý učitel se během své praxe setká s pocitem, že je jeho práce stejná a nemá nové nápady, které by žákům mohl nabídnout. Budu tedy ráda, pokud svou malou metodickou příručkou pomohu svým kolegům, kteří zde najdou alespoň malou inspiraci do hodin čtení a literární výchovy.

Seznam použité literatury

- ALTMANOVÁ, Jitka a kol. *Gramotnosti ve vzdělávání*. Praha: Výzkumný ústav pedagogický, 2010. ISBN 978-80-87000-41-0.
- ANZENBACHER, Arno. *Úvod do etiky*. Praha: Zvon české katolické nakladatelství, 1994. 292 s. ISBN 80-7113-111-3.
- ČÁP, Jan; MAREŠ, Jiří. *Psychologie pro učitele*. Praha: Portál, 2001. 656 s. ISBN 80-7178-463-X.
- ČESKÁ ŠKOLNÍ INSPEKCE. *Tematická zpráva – Podpora čtenářské gramotnosti v předškolním a základním vzdělávání*. Praha. 2001
- ČESKÁ ŠKOLNÍ INSPEKCE. *Čtenářská gramotnost jako vzdělávací cíl pro každého žáka*. Praha. 2010.
- DOSKOČILOVÁ, Hana. *Posledního kousne pes*. Praha: Albatros, 1986, 154 s. ISBN 13-70-286.
- JEČNÁ, Květoslava. *Nuda při češtině? Ani nápad!*. Praha: Agentura STROM, 1997. ISBN 80-901954-4-X.
- EXUPÉRY, Antoine de Saint. *Malý princ*. Praha: Albatros, 1989. ISBN 80-7181-244-7.

FOGLAR, Jaroslav. *Boj o první místo*. Praha: Olympia, 2004. 90 s. ISBN 80-7033-827-X.

HAZÍK, Jindřich. *Etická výchova aneb nejen o slušném chování – pracovní sešit pro 4.a 5. třídu základních škol*. Praha: Radost ze školy, 2010.

KALHOUS, Z., OBST, Otto. *Školní didaktika*. Praha: Portál, 2002. 448 s. ISBN 80-7178-253-X.

KOLEKTIV AUTORŮ. *Metody pro rozvoj čtenářské gramotnosti na 1. Stupni ZŠ. Soubor praktických metod*. Stařeč: Infra, 2011.

LEDERBUCHOVÁ, Ladislava. *Dítě a kniha: o čtenářství jedenáctiletých*. 1. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2004. 179 s. ISBN 80-86898-01-6.

MACHKOVÁ, Eva. *Zásobník dramatických her, cvičení a improvizací*. Praha: Středočeské kulturní středisko, 1990.

METELKOVÁ SVOBODOVÁ, Radana. *Čtenářská gramotnost z lingvodidaktického hlediska*. Vyd. 1. V Ostravě: Pedagogická fakulta Ostravské univerzity, 2008. 200 s. ISBN 978-80-7368-653-6.

Opatření ministryně školství. Praha: Ministerstvo školství ČR, 2005. [citováno 2012-15-03]. Dostupné z <http://www.msmt.cz/vzdelavani/msmt-eticka-vychova>

PETTY, G. *Moderní vyučování*. Praha: Portál, 2002. 380 s. ISBN 80-7178-681-0.

PRŮCHA, Jan., ed. *Pedagogická encyklopedie*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2009. 935 s. ISBN 978-80-7367-546-2.

PRŮCHA, Jan., WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*. Praha: Portál, 2001. 328 s. ISBN 80-7178-579-2.

PŘÍKASKÝ, Jiljí V. *Učebnice základů etiky*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2000. 134 s. ISBN 80-7192-505-5.

SEKERA, Julius. *Úvod do teorie výchovy*. Ostrava: Ústav celoživotního vzdělávání a rozvoje při PdF OU, 1995.

SIMONOVA, Francesca. *Nápady Darebáka Davida*. Praha: BB/art s.r.o., 2006. ISBN 80-7341-797-9.

SKALKOVÁ, Jarmila. *Obecná didaktika*. Vyd. 1. Praha: ISV, 1999. 292 s. ISBN 80-85866-33-1.

Školní vzdělávací program – Škola pro život. Základní škola a mateřská škola Nošovice. 2005.

ŠPAČEK, Ladislav. *Slon v porcelánu aneb Jak se neztratit v labyrintu etikety*. Praha: Albatros, 2006. ISBN 80-00-01730-X.

WERICH, Jan. *Fimfárům Jana Wericha. Devět filmových pohádek*. Praha: Albatros, 2006.
ISBN 80-00-01612-5.

WILDOVÁ, Radka. *Aktuální problémy didaktiky prvopočátečního čtení a psaní*. Praha, 2002.
ISBN 80-7290-103-6.

VACEK, Pavel. *Psychologie morálky a výchova charakteru žáků*. Vyd. 1. Hradec Králové:
Gaudeamus, 2011. 197 s. ISBN 978-80-7435-108-2.

Seznam příloh

Příloha č. 1 Jan Werich - úryvek pohádka Lakomá Barka. Z knihy: Fimfárum Jana Wericha. Devět filmových pohádek.

Příloha č. 2 Antoine de Saint Exupéry – úryvek Kapitola XXI. Z knihy: Malý princ.

Příloha č. 3 Jaroslav Foglar – úryvek Zkalená radost a Hokejový zápas. Z knihy: Boj o první místo

Příloha č. 4 Jaroslav Foglar – úryvek Změny. Z knihy: Boj o první místo.

Příloha č. 5 Hana Doskočilová – úryvek Japonské přísloví. Z knihy: Posledního kousne pes.

Příloha č. 6 Francesca Simonová – úryvek Darebák David píše děkovné dopisy. Z knihy: Nápady Darebáka Davida.

Příloha č. 7 Pracovní list

ANOTACE

Jméno a příjmení	Mgr. Petra Svobodová
Katedra:	Katedra českého jazyka a literatury Pedagogické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci
Vedoucí práce:	Mgr. Jana Sladová, Ph.D.
Rok obhajoby:	2012

Název práce:	Rozvoj čtenářské gramotnosti s prvky etické výchovy ve 4. – 5. ročníku ZŠ.
Název v angličtině:	The development of literacy with elements of ethics in the 4 to 5 year of elementary school.
Anotace práce:	Diplomová práce je zaměřena na čtenářskou gramotnost na 1. stupni ZŠ. Především nabízí možnost, jak rozvíjet čtenářskou gramotnost, která je nezbytná k získávání vědomostí a dovedností a jejich uplatnění v praktickém životě. V metodickém návrhu jsou uplatněny prvky etické výchovy, jejichž cílem je rozvoj prosociálního a morálního citění a chování.
Klíčová slova:	Čtenářská gramotnost, čtenářství, etická výchova, literární výchova, didaktika čtení.
Anotace v angličtině:	The thesis is focused on literacy for 1 primary school. It offers the opportunity to develop literacy, which is necessary for the acquisition of knowledge and skills and their application in practical life. In the methodological elements of design are applied ethics, whose goal is the development of moral feelings and behavior.
Klíčová slova v angličtině:	Literacy, reading, ethics education, literary education, reading didactics.
Přílohy vázané v práci:	Literární texty, pracovní list
Rozsah práce:	72 stran
Jazyk práce:	Čeština

LAKOMÁ BARKA

Nic nesplete člověka tolik jako jméno vesnice. Třeba Hrdlořezy. Kdo se bojí do Hrdlořez kvůli hrdlu, bojí se zcela zbytečně, protože v Hrdlořezích, a to je statisticky dokázáno, hrdla se neřežou o nic víc než kde jinde.

Nebo nedaleko Konstantinových Lázní je vesnice Úterý. Přijďte tam ve středu a jste zase v Úterý. Šest dní v týdnu to jméno lže.

A zrovna tak lhalo jméno vesnice Dejvice, když ještě Dejvice byly vesnice, když z Dejvic do Prahy se chodilo buď Píseckou branou, nebo oklikou.

Nejspíš ještě se dalo věřit vesničce nedaleko Dejvic, která se jmenovala Černý Vůl. S ohledem na starostu to bylo jméno pravdivé, i když barvoslepé, neboť starosta byl zrzavý.

Vraťme se však do Dejvic. Řekli byste Dejvice, dej více! Tam se asi lidi předhánějí v rozdávání.

Vůbec ne. Lakotili a hamonili. Škrtili, škudlili a byli krkouni.

Ani ponocného si nedrželi. Nevadilo jim, že nevěděli, jak v noci čas plyne. To prý byl drahý čas, kdyby měl ponocného uživit! Starosta to rád viděl, protože chodil pytláčit do Královské obory. Když nebyl ponocný, nemusel se bát, že někoho v noci potká. Koně koval kovář tak, že jim předával podkovu z pravé zadní na levou přední, tu zase na levou zadní a tu pak na pravou přední, až byla kobyla bosa.

Nejlakomější držgrešle ze všech byla Barka, farářova kuchařka, a to bylo každému známo. Nejenom že schraňovala šlupky od buřtů a šila z nich záclony, nejenom že se do zrcadla nepodívala, aby se neopotřebovalo, ale to byla ona, co tenkrát, když jela do Loun dostavnicem, místo jízdenky chtěla si nechat koleno vrtat, k čemuž nedošlo jen proto, že když kočímů to koleno ukázala, raději ji nechal jet zadarmo, než aby zneuctil nebozez.

A téhle Barce povídá farář: „Co kdybychom to druhé prase dali...“

„Ani pomyšlení...!“

„Počkejte Barko! Myslel jsem na učitelovy, mají tolik dětí, a nám jeden čuník stačí.“

„Proč maj tolik dětí, to je jejich věc!“

„A co má ten člověk dělat? Z lakoty tu lidé ani děti nemají, a on, aby v té škole měl koho učit, musí být samozásobitel.“

„Tak mu dáme vejslužku, když už musíte rozhazovat, velebný pane.“

„Říkejte si co chcete, dva čuníci pro nás dva je moc,“ chabě trval farář na svém.

Je zajímavé, že přibližně v téže chvíli učitel došel k podobnému závěru:

„Já tu mám hladovejch krků jako píšťal u varhan a na faře jsou dva vepři a dva lidi.“ Načež se zamračil. Čím víc se mračil, tím usilovněji přemýšlel. Když se mu tvář vyjasnila, vzal do kapsy kladivo a hřeb a že prý se jde nadýchat trochu večerního kyslíku.

Farář míval psa ovčáka, hlídače, ale Barka ho umořila hladem. To se teď učitelovi šiklo. Šel k faře od lesa a nebylo psa, aby štěk. Ani prve, ani teď, když se vloudil do chlívků k prasatům. Tomu většímu se zdálo něco pěkného, protože kanilo a občas si zachrochtlo jako piják piva. Menší spalo jako dudek. Když mu učitel přiložil hřeb mezi oči, hnulo ovarem, ale maloučko. Učitel sáh do kapsy pro kladivo, a ani se mi nechce podrobně popisovat, jak ten hřeb snadno vjel do prasečí hlavy.

Ráno Barka budila faráře větou: „To menší prase je v troubě!“

Povídá rozespálý farář: „A jak se vám tam celé vešlo?“

„Ježíšmarjá, ne že ho peču, ale že je kaput!“

„To jste je asi hladem umořila, osobo!“ zívá farář a obrátil se ke zdi.

Barka seběhla k učitelovům. Jestli by prý pan učitel neodklidil prasátko, pan farář se dává poroučet. Lhala, aby se zamezilo panice mezi chovateli. Do rána jim na faře jedno zgrejzlo a lidi jsou zlí a ještě by mohli říct, že na faře zatajili červenku nebo co.

„Ale to víte Barko, s radostí, pro vás všechno!“ Učitel vzal pytel a trakař a šel pro prase, že ho prý někde zakope.

Toho dne se začalo z učitelovic komína kouřit a kouřit už nepřestalo.

Když se Barka ptala učitelovic Toníka u kašny, co tolik topěj, vždyť ještě nemrzne, Toník dělal, že ji neslyší, a Barka si dobře všimla, že má mastnou bradu. Jak ji cestou na faru voda v putně šplouchala, Barka každý třetí krok se zastavila a usedavě přemýšlela, co to učitelovic, ta chamrad' setsakramentská, můžou kuchtit? Tonda má mastnou bradu přece od něčeho mastného. Že by to prase... dyť pošlo, ne? Nebo že by nepošlo? Ten učitel ňák přechoťně chtěl vyhovět.

Žralo ji to.

Sotva se setmělo, Barka šla courem kolem kostela ke škole. Vpředu se svítí, z komína se kouří, Barka větší čmucha, přece takhle voní vepřová!

Teď ji ovanulo zelí, tohle jsou zase škvarky!

Vzala za kliku. Opatrně proklouzla do chodby. Na konci chodby dveře a nad nimi výklenek s oknem pro větrání. Barka se šourá až ke dveřím a poslouchá. No ovšem, tak se debužiruje, asi už je po všem. Talíře, vidličky a nože cinkají do dětských hlasů a smíchu, co to xakru jedli? Přišoupla bednu, co stála v rohu, dala na ni škopík, co visel na zdi, a souká se

nahoru, aby si to všechno okénkem nad dveřmi zkontrolovala. Přišla o chlup pozdě, učitelová už poklidila ze stolu a všechny děti stály v řadě jako čestná rota, od nejstaršího po nejmladší.

Učitel právě uzavíral: „...a pomodlíme se ještě za Barku...“

Barka napjala uši. Přitáhla se výš, stála na škopíku na špičkách jako baletka.

„...aby nebyla tak lakomá,“ povídá nejstarší Žofka a po ní Pepa:

„...aby nebyla tak závistivá!“

„...a tak špinavá.“ vpadl Tomáš.

„...a neučesaná...“ mladší Xaver, a ještě mladší Felix:

„...ne tak ošklivácká...“

Bobeš: „aby nemořila prasátka hladem...“

Růženka: „...a pejsky...“

„...a aby nežrala žížaly,“ uzavřel Tonda s mastnou bradou...“

Barka byla vztekem bez sebe. Ty žížaly ji dodělaly.

Chtěla zahrozit pěstí, leč zapoměla, že zpola stojí na špičkách na škopíčku na bedně a zpola se přidržuje výklenku. Dřív než mohla vychrlit nadávky, svět se pod ní zbortil, škopíček ucukl, Barce se zvedly nohy ke stopu, vzala bradou o spodek výklenku, jekla a letěla, jako když žebřík podrazíš, ztuha nznak na dlaždice v chodbě.

Našli ji tam s očima v sloup.

Dětem namluvili, že se Barce udělalo mdlo, a poslali je spát. Jenomže Barčino mdlo trvalo trochu dlouho na to, aby to bylo jenom mdlo.

„To vypadá, že je po ní,“ šeptal ženě učitel.

„Skoč pro faráře.“

„Jo, a jak to všechno vysvětlím? Řeknou, že jsme ji zabili, že jsme byli v komplotu kvůli praseti, znáš lidi.“

Učitelová ztratila hlavu a navrhovala manželovi, aby emigrovali, nebo aby zapálili dům, a podobné hlouposti. Učitel ji neposlouchal, vzal pytel po čuníkovi, vecpal do něho Barku, hodil si to všechno přes rameno a šel.

„Kam jdeš, Láďo, Ládíčku, tebe chytanou, já už tě neuvídím!“ učitelová se mu věšela na krk.

„Za chvíli jsem tu,“ konejšil ji, „nikomu neotvírej!“ a spolkla ho tma.

Nevěděl přesně, co s Barkou. Chtěl ji posadit ke kašně, ale Bureš se potácel z hospody, a jen taktak se nestřetli. Také se zabýval nápadem, že by ji vynes na zvonici a tam by ji našli a řeklo by se, že vybírala holubí vejce, to se o ní vědělo, a že ji zvon vzal do lebky. Už zahýbal ke zvonici, když si vzpomněl na Kubáta.

Kubát pro halíř byl schopnej hnát blechu přes strniště. Noc co noc chodil hlídat do stodoly obilí, aby mu je někdo nevykrad, ale sotva se usadil ve stodole, už ho popad strach, že by ho mohli vykrást v chalupě, a letěl hlídat domů. Když tak proběhal celou noc, ve dne spal. Říkal, že ušetří, že být ve dne vzhůru se při té drahotě nevyplatí.

Učitel počkal, až ho Kubát přeběhl ze stodoly do chalupy. Potom mu posadil Barku na hromadu zrní, dal ji do ruky lopatu, aby se nekácela, a za chvílenku byl doma.

Kubát hlídá v chalupě. Asi za půl hodinky ho popadne obrovský strach o zrní a letí do stodoly. A vida ho! Nachytl zloděje s lopatou, zrovna jak se chystá okrást ubožáka! I ty prevíte! I ty padouchu! Kubát vzal cep a BÁC, BÁC! Zloděj se skácel.

„Ani se nehni!“

To se ví, že se ani nehnul. Totiž nehnula. Kubát poznal, teprve až rozškrt sirku, že to není zloděj, nýbrž ta zlodějka, a to farská Barka.

„Ženská, co vás to napadlo?“

Barka ani muk.

„Ženská, hej, hej, hej!“ to už ní notně třás. „Snad jsem vás... propánakrále, Barko!“

Barka ani muk.

Ted' sedí oba ve stodole, koukají na sebe, jenže Barka Kubáta nevidí. Kubát je z toho zoufalý. Kam ji dát? Najdou ji u mne a řeknou, že jsem ji z lakoty utlouk, znáte lidi! Co s ní?

Ze všech nápadů se mu zalíbil jeden velice škodolibý. Vzpomněl si, že učitel nezamyká a že by mu mohl Barku donést do školy a posadit ji do lavice. To se bude učitel divit, že má o žákyňi víc.

Zase se ocitla Barka v pytli, zase se nesla nocí. Jak si chtěl Kubát nadejít kaštanovou alejí směrem ke Královské oboře, byl by málem vrazil do chlapa, který přicházel od obory. I on nesl pytel na zádech. Když spatřil Kubáta, zařval, pustil pytel a odskočil do tmy. Kubát zrovna tak.

Ted' stojí oba chlapi na kaštanem, jeden druhého pro tmou nevidí, a mezi nimi na silnici dva pytle. Čekají, co se bude dít. A ono nic. Čekají, až konečně ten jeden, byl to Kubát, to riskne. Skočí, popadne pytel a upaluje pryč. Ten druhý to vidí, oddechne si, zvedne pytel a také upaluje.

Je to starosta z Dejvic. Byl si zapytlačit v Královské oboře a nese domů statného koloucha. Jenže je v tom přece jenom malý háček. Starosta nese pytel, to je pravda, ale je to pytel, který upustil Kubát, zatímco Kubát utek s pytlím, ve kterém byl starostův kolouch.

Tak se stalo, že Kubát potmě posadil učitelovi do školní lavice místo Barky koloucha, zrovna když starosta vcházel doma do kuchyně a povídá ženě: „Jen se koukni co jsem dnes ulovil!“

Nás nemůže překvapit, že z pytle se vykutálela farská Barka, víme přece proč. Ale starostová to nevěděla, a když spatřila, jak se Barka kutálí, zajala ji mdloba a praštila sebou.

Ted' tu obě ležely vedle sebe jako dva špalky. Starosta, bývalý dragoun, už něco v životě zažil. Celkem klidně popadl vědro s vodou a vychrstl ji na starostovou. Samosebou že Barku přitom také polil.

Starostová si sedla, Barka si sedla, starostová vstává, Barka vstává. Starostová ječí, Barka se nezdržuje a hurá ze dveří do tmy.

Ráno, než se začalo učit, našel učitel ve třídě koloucha. Seděl v první lavici. Chvilí si lámal hlavu, jak a co, ale pak si řekl, že kdo se moc ptá, moc se dozví, a koloucha zavěsil do komory, aby zvěřina uzrála. Jen to udělá, volá ho pře školu Kubát. Jestli prej v noci nic neslyšel, jako učitel. Ne, neslyšel. A Kubát slyšel? Ne, taky neslyšel. Tak proč se ptá? Inu jen tak.

Začali zvonit na ranní a farář, přesný jako poštovní panáček, zahýbá od fary. Spatří Kubáta s učitelem, přidá do kroku a volá:

„Jestlipak to už víte o naší Barce?“

V učiteli i Kubátovi hrklo. V každém zvlášť.

„Představte si,“ oznamoval velebníček, „představte si, že se jí přes noc na hlavě vyrazily dvě bobule!“

„To jí něco poštípalo?“ zkoušel učitel.

„To jsou boule jako od cepu. Měla prý zlý sen, a jak se v posteli přehazovala, spadl na ni cínový svícen. Hlava jí bolí jako střep!“

„A co doktor?“ s úlevou se ptal Kubát.

„Kdo by utrácel za doktora! Ona se s pomocí boží z toho vylíže!“

„I bez pomoci boží,“ chtěl říct učitel, ale neřekl.

Farář se v dálce zmenšoval a Kubát s učitelem se za ním mlčky dívali. Od Prahy foukal studený vítr, nad krajem visela špinavá peřina plná sněhu. Kubáta zastudila sólo vločka v týle a zív. Mrkl na nebe a pomalu šel domů. Učitel ještě chvíli lelkoval, než vešel do školy přiložit do kamen.

Vloček přibývalo, v Dejvicích začal nový den.

A tím to vlastně končí. Jestli jste doufali , že Barka se napravila a přestala lakotit, že učitele tlačilo v žaludku i ve svědomí ukradené prase, že Kubát dostal rozum, důstojný pán že našel důstojnost, že Dejvice si odhlasovaly změnu jména na Hamonín, to jste raději měli přečíst nějakou pohádku, a ne tuto pravdivou příhodu.

KAPITOLA XXI

Tu se objevila liška.

„Dobrý den,“ řekla.

„Dobrý den,“ zdvořile odpověděl malý princ. Obrátil se, ale nic neviděl.

„Jsem tady, pod jabloní...“ řekl ten hlas.

„Kdo jsi?“ zeptal se malý princ. „Jsi moc hezká...“

„Jsem liška,“ řekla liška.

„Pojď si se mnou hrát,“ namítla liška. „Nejsem ochočena,“

„Ó, promiň,“ řekl malý princ.

Chvilí přemýšlel, a pak dodal:

„Co to znamená ochočit?“

„Ty nejsi zdejší,“ řekla liška, „co tu hledáš?“

„Hledám lidi,“ odvětil malý princ. „Co to znamená ochočit?“

„Lidé,“ řekla liška, „mají pušky a loví zvířata. To je hrozně nepříjemné. Pěstují také slepice. Je to jejich jediný zájem. Hledáš slepice?“

„Ne,“ řekl malý princ. „Hledám přátele. Co to znamená ochočit?“

„je to něco, na co se moc nezapomíná,“ odpověděla liška.

„Znamená to vytvořit pouta...“

„Vytvořit pouta?“

„Ovšem,“ řekla liška. „Ty jsi zatím pro mne jen malým chlapcem podobným statisícům malých chlapců. Nepotřebuji tě a ty mě také nepotřebuješ. Jsem pro tebe jen liškou podobnou statisícům lišek. Ale když si mě ochočíš, budeme potřebovat jeden druhého. Budeš pro mne jediným na světě a já zase pro tebe jedinou na světě...“

„Začínám chápat,“ řekl malý princ. „Znám jednu květinu...myslím, že si mě ochočila...“

„To je možné,“ dodala liška. „na Zemi je vidět všelicos...“ [1. část](#)

„Ó, to není na Zemi,“ řekl malý princ.

Zdálo se, že to probudilo v lišce velkou zvědavost:

„Na jiné planetě?“

„Ano.“

„Jsou na té planetě lovci?“

„Nejsou.“

„Ach, to je zajímavé! A slepice?“

„Také ne.“

„Nic není dokonalé,“ povzdychla si liška.

Ale vrátila se k svému nápadu:

„Můj život je jednotvárný. Honím slepice a lidé honí mne. Všechny slepice jsou si navzájem podobné a také lidi jsou si podobní. Trochu se proto nudím. Ale když si mě ochočíš, bude můj život jakoby prozářen sluncem. Poznám zvuk kroků, který bude jiný než všechny ostatní. Ostatní kroky mě zahánějí pod zem. Ale tvůj krok mě jako hudba vyláká z doupěte. A pak, podívej se! Vidiš tableta obilná pole? Nejím chléb. Obilí je pro mne zbytečné. Obilná pole mi nic nepřipomínají. A to je smutné. Ale ty máš zlaté vlasy. Bude to opravdu nádherné, až si mě ochočíš. Zlaté obilí mi tě bude připomínat. A já budu milovat šumění větru obilí...“

Liška umkla a dlouho se dívala na malého prince.

„Ochoč si mě, prosím!“ řekla.

2.část

„Velmi rád,“ odvětil malý princ, „ale nemám moc času. Musím objevit přátele a poznat spoustu věcí.“

„Známe jen ty věci, které si ochočíme,“ řekla liška. „lidé už nemají čas, aby něco poznávali. Kupují u obchodníků věci úplně hotové. Ale poněvadž přátelé nejsou na prodej, nemají přátel. Chceš-li přítele, ochoč si mě!“

„Co mám dělat?“ zeptal se malý princ.

„Musíš být hodně trpělivý,“ odpověděla liška. „Sedneš si nejprve kousek ode mne, takhle do trávy. Já se budu na tebe po očku dívat, ale ty nebudeš nic říkat. Řeč je pramenem nedorozumění. Každý den si však budeš moci sednout trochu blíž...“

Druhý den přišel malý princ zas.

„Bylo by lépe, kdybys přicházel vždycky ve stejnou hodinu,“ řekla liška. „Přijdeš-li například ve čtyři hodiny odpoledne, již od tří hodin budu šťastná. Čím více čas pokročí, tím budu šťastnější. Ve čtyři hodiny budu už rozechvělá a neklidná, objevím cenu štěstí! Ale budeš-li přicházet v různou dobu, nebudu nikdy vědět, v kterou hodinu vyzdobit své srdce... Je třeba zachovávat řád.“

3.část

„Co to je řád?“ řekl malý princ.

„To je také něco moc zapomenutého, odpověděla liška, „to, co odlišuje jeden od druhého, jednu hodinu od druhé. Moji lovci například zachovávají také řád. Tančí každý čtvrtek s děvčaty z vesnice. Každý čtvrtek je tedy nádherný den! Jdu na procházku až do vinice. Kdyby lovci tančili kdykoliv, všechny dny by se podobaly jeden druhému a neměla bych vůbec prázdniny.“

Tak si malý princ ochočil lišku. A tu se přiblížila hodina odchodu.

_____ 4.část

„Ach, budu plakat...“ řekla liška.

„To je tvá vina,“ řekl malý princ. „Nepřál jsem ti nic zlého, ale tys chtěla, abych si tě ochočil...“

„Ovšem,“ řekla liška.

„Ale budeš plakat!“ namítl malý princ. „Budu plakat,“ řekla liška.

„Tak tím nic nezískáš!“

„Získám, vzpomeň si na tu barvu obilí.“

A potom dodala: „Jdi se podívat ještě jednou na růže. Pochopíš, že ta tvá je jediná na světě. Přijdeš mi dát sbohem a já ti dám dárek – tajemství.“

Malý princ odběhl podívat se znovu na růže.

„Vy se mé růži vůbec nepodobáte, vy ještě nic nejste,“ řekl jim. „Nikdo si vás neochočil a vy jste si taky nikoho neochočily. Jste takové, jako byla má liška. Byla to jen liška podobná statisícům jiných lišek. Ale stala se z ní má přítelkyně a teď je pro mne jediná na světě.“

A růže byly celé zaražené.

„Jste krásné, ale prázdné,“ pokračoval. „Není možné pro vás umřít. Pravda, o mé růži by si obyčejný chodec myslel, že se vám podobá. Ale ona jediná je nejdůležitější než vy všechny, protože právě ji jsem zaléval. Protože ji jsem dával pod poklop. Protože ji jsem chránil zástěnou. Protože jí jsem pozabíjel housenky (kromě dvou nebo tří, z kterých budou motýli). Protože právě ji jsem poslouchal, jak naříkala nebo se chlubila, nebo dokonce někdy mlčela. Protože je to má růže.“

A vrátil se k lišce.

„Sbohem...“ řekl.

„Sbohem,“ řekla liška. „Tady je to mé tajemství, úplně prostinké: správně vidíme jen srdcem. Co je důležité, je očím neviditelné.“

_____ 5.část

„Co je důležité, je očím neviditelné,“ opakoval malý princ, aby si to zapamatoval.

„A pro ten čas, který jsi své růži věnoval, je ta tvá růže tak důležitá.“

„A pro ten čas, který jsem své růži věnoval...“ řekl malý princ, aby si to zapamatoval.

„Lidé zapomněli na tuto pravdu,“ řekla liška. „Ale ty na ni nesmíš zapomenout. Stáváš se navždy zodpovědný za svou růži...“

„Jsem zodpovědný za svou růži...“ opakoval malý princ, aby si to zapamatoval.

Zkalená radost

Smutné deštivé dny podzimu konečně ustoupily pořádné zimě.

Napadlo hodně sněhu, a dřív než mohl roztát v ohavné černé bláto, uhodil mráz a proměnil celý kraj i město v bílou pohádku.

Hoši ovšem nemarnili čas obdivováním té krásy. Snesli z půdy brusle, zpoza skříní nebo zpod postelí vyšťárali hokejky, a pak se na ledě roztančil puk...

Petr byl konečně ve svém živlu, jímž mu vždycky sport býval, než mu spor s Rudou začal rozleptávat duši.

Chodil teď s hochy na led hrát hokej, ale kamaráda, po jakém toužil, pořád ještě nenalézal...

Cyrin se brzy změnil. Jeho chladnost a uzavřenost vůči třídě postupně zmizela, ale s ní se ztratila i jeho dosavadní mírnost. Neříkal svým sousedům „Dovol,“ když chtěl vyjít z lavice. Stal se obhroublým a poněkud divokým hochem. Petrovi se dokonce zdálo, že vyhledává i rvačky a několikrát ho přistihl, když nadával.

Chlapcům tato změna pranic nevadila, ale Petra zklamal a vzal mu i jeho krásné představy o skautech, které si vytvořil po přednášce třídního v minulém roce.

Z Cyrina se stal obyčejný všední kluk a Ruda opět opanoval pole. A byl to znovu Petr, kdo měl okusit Rudovu nadvládu a jeho pyšné sebevědomí.

Ve čtvrtek třídní profesor sestavil hokejové mužstvo k utkání proti IV. gymnáziu, Petr Solnar v něm byl také. Měl z toho sice ohromnou radost, ale kalila mu ji myšlenka, že s ním bude hrát Ruda, který byl do mužstva jmenován jako první.

Petr se nijak nevnucoval. Ale třídní se ptal, kdo hraje dobře hokej, a několik hochů vykřiklo Petrovo jméno. A tak se Petr ocitl na tabuli v načrtnuté sestavě. Byl v prvním útoku.

To bylo ve čtvrtek dopoledne a v sobotu odpoledne se mělo hrát. Každou hodinu, kterou se k tomuto zápasu Petr přibližoval, rostl jeho nepokoj.

Ano – dovedl hrát hokej dost dobře a měl také kanadské brusle, které s ním takřka létaly. Byl hbitý a obratný. Ale technika jeho hole nebyla dokonalá a Petr si ten nedostatek plně uvědomoval. Ne – na meziškolní zápas ho přece jen neměli stavět. O tom byl přesvědčený.

Kdyby aspoň nehrál Ruda Lorenc! Petr věděl již napřed, že ho Ruda může zesměšnit, že si ho může opět dobírat, až se mu něco nepovede. A Ruda je tak skvělý hráč!

V takových obavách nadešel den zápasu. Dopoledne Petrovi uběhlo jako ve snách. Ve všech třídách se nemluvilo o ničem jiném než o utkání.

Petr pozoroval, jak si hoši z jiných tříd tajně ukazují na něj i na ostatní hráče.

A přece je všechny asi zklame.

Celé dopoledne měl pocit, jaký mívá před vyvoláním z něčeho, nač nebyl připraven.

A zvonění oznamující konec vyučování, jindy tak radostně vítané, připadalo dnes Petrovi jako tlučení kladivem do zjitřené rány...

Hokejový zápas

Ruda Lorenc přišel na kluziště ve svém tmavomodrém dresu s hokejovým kulichem na hlavě. Byl opět elegantní a hezký jako vždy. Hned ho všichni obklopili. Dal se s nimi do řeči, s Petrem však neprohodil ani slovo.

Mužstvo IV. gymnázia mělo na rukávech žluté stuhy, aby se tak lišilo od soupeře. Prostory za hřištěm se zvolna plnily diváky, většinou žáky obou škol. Žlutí trénovali střelbu na branky, aby se dostali do tempa. Petr to všechno pozoroval jako ve snách.

Pak začal zápas.

Po prvních několika přihrávkách soupeře se puku zmocnil Ruda Lorenc a klíčkoval s ním k brance žlutých. Na jedné straně hlediště se ozval nadšený křik, který prozrazoval, že tam stojí hoši z Rudovy školy.

Pak ale Rudu obsadila žlutá obrana, a protože nemohl střílet, přihrál Petrovi.

Bylo to v té rychlosti poměrně přesné podání, ale přece jen poněkud prudké a nepředvídané. Petr puk nezachytil, proklouzl mu pod holí, a vzápětí se puku zmocnil žlutý hráč, který způsobil u jejich branky velice nebezpečnou situaci.

Petr zachytil Rudův zlobný pohled... Teď však nebyl čas na výměnu názorů – byli pod velkým tlakem soupeře a gól za gólem začal padat do jejich sítě.

Petr velmi zneklidněl. Nervózně sebou trhal při každé přihrávce, která směřovala na jeho hůl. Míjel puk, těžkopádně se pohyboval – a jednou nehorázně vrazi do spoluhráče.

Pod zdrcujícími Rudovými pohledy hrál hůř než kdy jindy. Kdykoli měl odehrát puk, ruce se mu třásly. A dvakrát již upadl. Nikdy dřív se mu to nestalo!

Ruda na něho teď hněvivě pokřikoval. Sám hrál dobře, dal několik pěkných gólů, a Petr přes všechnu svou nelibost vůči němu musel uznat, že Ruda je skvělý hráč. Když viděl, jak odráží prudké útoky žlutých, jak sám útočí a jak ho obdivuje celé hlediště, toužebně si přál být na jeho místě.

Trochu se vzmužil a spíše šťastnou náhodou než uměním se mu podařilo dát žlutým gól. Pak již hrál trochu sebevědoměji a líp, ba dokonce se dalo říct, že dobře.

Jejich spolužáci v hledišti na ně povzbudivě křičeli:

„Hola-á, třetí Á! Hola-á, třetí Á...“

Bylo však už jisté, že nic nemůže vyrovnat nepříznivý poměr gólů, ačkoli se Ruda namáhal jako otrok na galejích a ani ostatní hráči nelenili. Dolehla na ně předtucha porážky.

A Ruda zuřil na všechny spoluhráče – nejvíc na Petra.

Potom puk projel podél Petra opět do jejich branky. Ale tentokrát za to Petr doopravdy nemohl. Stál právě ve špatném úhlu, odvrácený od puku, který navíc náhle změnil směr.

Žádný gól tohoto zápasu nepadl po tak důkladné kombinaci a v tak pekelné rychlosti!

Řev v hledišti byl nepopsatelný. A tu Ruda udělal něco neslýchaného. Zlostí takřka bez sebe udeřil Petra dvakrát do tváře...

Křik z hlediště nabyl výhružného tónu. Rozhodčí nevěděl, jestli má pískat surovost, když původce i postižený byli z jednoho mužstva.

Petr strnul jako zkamenělý.

Ta pohana! A před tolika diváky!

Od Rudy! Proč jen pořád Petr musel být cílem Rudovy nadutosti?

V prvním okamžiku chtěl Rudu uhodit hokejkou. V očích se mu udělala červená mlha a Petr nevěděl, co dál. Pak se násilím ovládl, křečově opřel hůl o led a díval se na profesora spěchajícího k nim.

„Takhle se neřeší spory mezi hráči,“ řekl profesor tvrdě Rudovi. „Snad jste lepší hráč než Solnar, ale Solnar je větší gentleman než vy. Neoplatil vám to. A každý slušný člověk si více váží gentlemanství než umění hrát hokej. Omluvte se Solnarovi hned teď na hřišti, před mužstvy i diváky.“

„Solnar za ten gól ani nemůže,“ vykřikl jeden z Petrových spoluhráčů a několik ostatních souhlasně bručelo.

Ruda se zamračil a pak na půl úst řekl:

„Žádám za prominutí.“

Ale z jeho hlasu zněl vzdor a nový hněv na Petra. Zároveň však bylo vidět jeho zlomyslnou spokojenost, že Petra veřejně zahanbil.

A bylo dost hochů ze třídy, kteří pak souhlasili s tím, že Petr nezavinil ani poslední gól, ani celkovou porážku – a toto zastání byl hojivý balzám na Petrovu zjitřenou duši.

Ruda začal opět ztrácet oblibu ve třídě.

Petrovi se však zdálo, že by s ním měnil i přes pokoření, které Rudu čekalo po jeho nerozvážném činu na hřišti a vynucené omluvě.

Změny

Napětí mezi Petrem a Rudou Lorencem se teď už zjevně stalo záležitostí celé třídy.

Někteří spolužáci se sice Petrovi divili, že si troufá znepřátelit si takového hocha, jakým je Ruda Lorenc, ale bylo i dost těch, kteří se začali Petrovi obdivovat pro jeho přímost a umění ovládat se. Přesto se pořád ještě točili kolem Rudy Lorence.

Rozhodně však Petr Solnar přestal být tím bezvýznamným chlapcem, jehož si předtím ve třídě nikdo pořádně nevšiml a který nikdy ničím nevzbudil pozornost.

Ale i Petr se změnil. Byl teď zdánlivě klidný a umírněný. Ve svém nitru byl však na Rudu Lorence rozzlobený víc než kdy jindy. To proto, byť si Ruda obdiv hochů naprosto nezasloužil, přece si ho dobyl.

Petr prahl po tom, aby se hoši ve třídě dozvěděli pravý stav věcí, aby poznali, komu věnují přátelství.

A kromě toho ho stále bolely Rudovy nesmyté urážky, zvláště ta poslední při hokejovém zápasu.

Petr teď stále na to myslel.

Byl roztržitý a špatně se učil. Jen jeho velmi slušné a nepodlézavé chování vůči profesorům ho chránilo.

Každé ráno vstupoval do třídy zamračený. Jeho tvář dostávala pevné mužské rysy a objevil se v ní výraz jakési přísnosti, snad vlivem toho, co se odehrávalo v jeho mysli.

Někteří hoši, jimž byl dříve lhostejný, ho nyní vyhledali a nehnuli se od něho po celou přestávku.

Ale Petr se žádným z nich příliš nekamarádil.

Cyrin, který se kdysi Petrovi tolik zamlouval, se spřátelil se „zabíječí“ a stal se ještě obhroublejší. Všichni hoši – ačkoli sami nebyli zrovna svatoušci – tvrdili o „zabíječích“, že jsou sprostí a hrubí. Něco pravdy na tom bylo – a na Cyrinovi se to poznalo.

A Petrova naděje, že v Cyrinovi najde přítele, po jakém toužil, zoufale mizela.

Mezi hochy teď panovala všeobecná nuda, rozmrzelost a dlouhá chvíle.

Nevěděli, čeho se chopit. Sníh už nebyl a led tál. Ze zimních sportů se nedalo dělat docela nic.

Zima se chystala k odchodu.

Nebe bylo měkké, s potrhanými mraky, jakoby olověné.

Ale někdy odpoledne se až skoro k obzoru udělala jizva, taková ohnivá jizva, že nebylo možné do ní pohlédnout, třebaže v ní nesvítilo slunce.

Jindy slunce sice vysvitlo, ale hned je zakryl mrak; bylo vidět, jak sluneční záře běží po chodnících a jí v patách stín mračen.

Malí hoši běhali za sluneční září a stínu říkali „nepřítel“. Byl-li vítr nahoře silný, brzy stín běžící hochy dohonil. Jak vzrušující to byla honba!

Skoro každý den zavítal na tmavý dvoreček domu, kde Petr bydlel, harmonikář, a hrál a zpíval smutné písně. Petrovi se zdály hezké a dávaly zvláštní směr jeho myšlenkám.

Všude bylo cítit blížící se jaro.

Vzor velkého Jerryho

Jednu z mála Petrových zábav v těch šedivých týdnech, kdy sešel sníh a led, představoval biograf.

Ve čtvrti, kde bydlel, se biograf nepodobal přepychovým kinům v nových částech města. Tam sídlila jenom nádhera. A vždycky tam hráli nejnovější filmy většinou se zamilovanými příběhy.

To však nebylo pro chlapce!

Ale Grakson – to byl biograf!

Pravda, byl malý, začouzený a pod projekčním plátnem vyčuhovala neohoblovaná prkna. Ale svými filmy z Dalekého západu chlapcům plně vyhovoval. Vždyť v nich byla úžasná dobrodružství, ukazující urputné zápasy, jízdy na koních a silné muže.

A hlavně velkého Jerryho!

Velký Jerry! Hrdina skoro všech kovbojských filmů, které Grakson promítal!

Byl to bystrý chlapík se zázračným koněm a ještě zázračnější hbitostí ve svých rukou, když bylo třeba mluvit koltem.

A byl statečný! Hoši v něm viděli vzor poctivého a dobrého člověka, dokonalého muže. Ale i když přesně rozlišovali mezi dobrem a zlem a vždy stáli na straně dobra, přece si málokdo z Velkého Jerryho bral příklad.

Petr se o to naopak poctivě snažil. Ze všech sil se chtěl stát lepším člověkem. Hlídal se, aby nepronesl ani jediné hrubé a neslušné slovo. Vždyť ani jeho Velký Jerry tak nemluvil!

Velký Jerry se vždy snažil splnit to, co slíbil. Pokud mu někdo svěřil, co nesměl nikomu prozradit, kousal se do rtů, když ho pokušení nutkalo hned běžet a za tepla novinku vyprávět.

Petr v duchu vždy viděl pevně semknutá ústa Velkého Jerryho.

Mezi hochy kolovalo mnoho pomluv a babských drbů o druhých. Nebylo to čestné ani mužné a Petr si to uvědomoval. Sám nikoho nepomlouval a nikdy nic takového ani nechtěl slyšet. Hoši už věděli, že Petra klepy nezajímají.

Petra uspokojovalo, že se aspoň trochu chová jako muž a že v tom předčí Rudu. Netušil, že už brzy nadejde den, kdy nalezne nový vzor. Vzor mnohem živější a bližší, než byly pohyblivé obrázky Velkého Jerryho z promítacího plátna Graksonu.

JAPONSKÉ PŘÍSLOVÍ

CO DOBRÉHO UČINÍŠ, PUSTĚ PO ŘECE A VÍCKRÁT TOHO NEVZPOMEŇ

a ostrově Honšú poblíž Tokia žije moudrá Tošiko, dívka, které pod rukama rozkvétají z proužků papíru květy sakur. Má čtyři mladší bratry, které vychovala, když jim všem před Nčasem zemětřesení vzalo otce i matku. Žijí v domku z bambusu a papírových stěn, od svítání do soumraku přivazují na větvičky papírové květy sakur a pak je v Tokiu prodávají – jednu za jen a deset senů. Není toho mnoho, ale v bambusovém domku je vždycky ryba a trocha rýže, i šálek čaje. Tošiko má ráda své čtyři bratry a nikdy by je neopustila dříve, než budou rozumní a dospělí.

Do bambusového domku chodívá za dívkou Tošiko mladý rybář Josumari ze sousedství. Sedává u ní, když váže papírové květy, dívá se, jak vaří rýži a čaj, tiše poslouchá, když Tošiko večer ukládá své čtyři bratry spát. Pak bere dívku za ruku a vodí ji k řece Sumidagavě, kde rozkvétají opravdové sakury, ne ty papírové.

Když vyjde měsíc, říká jí pokaždé:

„Tošiko, vezmi si mě za muže.“

A Tošiko pokaždé odpovídá:

„Vezmu si tě, Josumari, vezmu si tě ráda. Ale buď trpělivý. Mám čtyři bratry, pro které jsem matkou i otcem. Musím z nich nejdříve vychovat čtyři dospělé a rozumné muže.“

Josumari čeká, čeká.

Až jednou řekne:

„Myslím, Tošiko, že z tvých čtyř bratrů už rozumní a dospělí lidé jsou.“

„Možná,“ odpoví Tošiko. „Ale víš přece, Josumari, že je nemohu pustit do světa dřív, než se o tom přesvědčím.“

Příští den pak moudrá Tošiko rozdělí větvičky papírových květů na čtyři díly a pošle své bratry, aby je – každý jak umí – prodali v Tokiu. Sama se převlékne za starou žebračku, aby se mohla nikým nepozorována přesvědčit, jak si její bratři vedou.

První z bratrů, Otami, prodal dobře všechny větévky. Všechny prodal, až na tu poslední, kterou dal neznámému děvčeti, aby si ji mohlo dát večer na polštář a těšit se s ní.

Tošiko o všem věděla.

Když se večer ptala Otamiho, jak celý den prodával, odpověděl po pravdě. O darované větvičce však nepověděl ani slovo.

Až když sestře dával stržené peníze, řekl:

„Jeden jen a deset senů jsem si nechal pro sebe. Nezlobíš se?“

A moudrá Tošiko se nezlobila. Byla se svým nejstarším bratrem spokojená.

Také druhý z bratrů, Fidži, prodal své zboží dobře. Jen poslední dvě větévky dal malému klučinovi, který na nich mohl oči nechat. A dal mu je jen tak. Kdepak by malý kluk vzal peníze!

Když pak ale večer bratr Omidži povídal o svém prodávání, zase se o darovaných větévkách ani nezmínil, jen chybějící dva jeny a dvacet senů přidal ze svých úspor.

Moudrá Tošiko, která o všem věděla, byla i s druhým bratrem spokojená.

Třetí bratr, Kitagawa, s prodáváním moc štěstí neměl. Celý svazek papírových sakur daroval hned zrána jednomu smutnému člověku, co se mu přestal líbit svět. Daroval mu je, aby ho potěšil. Smutný člověk si pak už opravdu tolik nestýskal, protože si řekl, že když dneska tak z ničeho nic dostal celou náruč sakur, že ho příště možná stejně z ničeho nic potká štěstí.

Ale Kitagawa pak celý den tvrdě pracoval na stavbě domu, aby si vydělal tolik peněz, kolik měl stržit za papírové sakury.

Přesto však přišel domů spokojen.

Dal sestře hrst jenů a pouze řekl:

„Nemám, co bych za celý den povídal. Tady jsou peníze, je jich právě tolik, kolik jich má být.“

A moudrá Tošiko pohládila svého třetího bratra po vlasech a byla s ním velice, velice spokojená.

Nejmladší z bratří byl Korendo. Od něj koupili veselí svatebčané polovinu papírových sakur, a jak byli veselí a šťastní, zaplatili mu víc, než žádal. Dokonce víc, než stály všechny sakury dohromady. Korendo si peníze přepočítal a ze samé radosti pak zbytek papírových květin rozdál na ulici žebrákům.

I přestrojené Tošiko dal jednu snítku a vůbec sestru nepoznal.

Když se vrátil domů, vyprávěl pyšně:

„Peněz jsem přinesl víc než ostatní bratři. A ještě jsem udělal dobrý skutek! Rozdal jsem polovičku papírových sakur žebraákům a ti mi děkovali, jaké mám dobré srdce...“

Moudrá Tošiko o všem věděla, byla ráda, že i její nejmladší z bratří umí být k lidem dobrý, ale nad jeho řeči zesmutněla.

„Jsi ještě malý chlapec, Korendo,“ řekla mu něžně. „Ještě nejsi muž, jak má být. Tvoji bratři ať jdou do světa, o ně se nebojím. Ale ty zůstaň. Ještě tě musím naučit jednu moc důležitou věc. Teprve pak tě pustím z domu, dřív ne.“

A když večer přišel zase mladý rybář Josumari a znovu se při měsíci ptal dívky, jestli už si ho vezme za muže, řekla mu moudrá Tošiko:

„Vezmu si tě, Josumari, vezmu si tě ráda. Ale můj nejmladší bratr Korendo není ještě dospělý a rozumný. Ještě neví, co musí správný muž vědět. Ještě neví, že co dobrého učiní, má pustit po řece a víckrát toho nevzpomenout. Jsem mu přece matkou i otcem, nemohu ho takhle pustit z domu. A jestli už, milý Josumari, nechceš čekat, ožeň se s jinou dívkou. Budu smutná, ale nebudu se na tebe zlobit.“

Mladý rybář Josumari objal moudrou Tošiko a slíbil jí, že na ni počká třeba tisíc let.

A když jí to sliboval, tak dávno věděl, že vedle moudré Tošiko i její mladší bratr bude brzy takový, jaký má muž být. Že z něj bude člověk, který co dobrého učiní, pustí po řece a víckrát toho nevzpomene. A moc si ten rybář Josumari přál, aby také jednou jeho synové a dcery, než opustí otcovský dům, tohle věděli. A proto čekal trpělivě, čekal rád a určitě se dočkal.

Darebák David píše děkovné dopisy

Áááááá! Tohle je přece život! Gauč, televize, sáček s brambůrky. Darebák David šťastně vzdychl.

„Davide!“ volala maminka z kuchyně. „Ty se díváš na televizi?“

David si zacpal uši. Při sledování jeho nového oblíbeného programu Terminátor Gladiátor ho nesmí nic rušit.

„Davide, odpověz!“ křičela maminka. „Už jsi napsal děkovné dopisy za vánoční dárky?“

„NE!“ zahučel David.

„Proč ne?“ ječela maminka.

„Protože jsem je nenapsal, no,“ řekl David. „Nemám čas.“ Copak ho nemůže nechat dvě vteřiny na pokoji?

Maminka napochodovala do pokoje a vypnula televizi.

„Počkat!“ zavolal David. „Já se koukám na Terminátora Gladiátora.“

„To máš smůlu,“ prohlásila maminka. „Říkala jsem ti, že dokud nenapíšeš děkovné dopisy, žádná televize nebude.“

„To není fér!“ kvílel David.

„Já už jsem všechny svoje děkovné dopisy napsal,“ oznamoval Vzorný Vítek.

„Výborně, Vítku. Zaplaťpánbůh, že aspoň jedno z mých dětí ví, co se sluší a patří.“

Vítek se skromně usmál. „Já je vždycky napíšu hned, jak rozbalím dárky. To jsem hodný, co?“

„Moc hodný,“ pochválila ho maminka.

„Prosím tě, mlč, Vítku,“ zavrčel David.

„Mami! David mi řekl, abych mlčel!“ stěžoval si Vítek.

„Davide, nezlob. Běž hned napsat tetě Růže, praradě Gretě a babičce.“

„Teď?“ zasténal David. „Nemohl bych to udělat později?“

„Kdy to je později?“ zeptal se tatínek.

„Později!“ odsekl David. Proč mu nemůžou dát s těmi pitomými dopisy pokoj?

Darebák David hrozně nerad psal děkovné dopisy. Proč by měl plýtvat svým drahocenným časem děkováním za dárky? Časem, který by mohl strávit četbou komiksů nebo koukáním na televizi? Ale ne. Sotva rozbalí dárek, maminka už začne sekýrovat. Čeká od něj dokonce, že bude děkovat pratetě Gretě za její panenku v tepláčkách. Prateta Greta si teda rozhodně děkovný dopis nezaslouží.

Teta Růža mu letos poslala ohavnou pletenou vestu barvy nezralého citronu. Proč by jí za to měl děkovat? Pravda, babička mu dala 15liber, to bylo skvělé. Ale maminka to celé zkazila tím, že po něm chce, aby babičce taky napsal. Darebák David psal děkovné dopisy za hezké dárky stejně nerad, jako za dárky příšerné.

„Musíš napsat děkovné dopisy,“ řekl tatínek.

„Ale proč?“

„Protože je to slušnost,“ vysvětloval tatínek.

„Protože lidé kvůli tobě utrácení svůj čas a peníze,“ dodala maminka.

A co má být? pomyslel si Darebák David. Dospělí mají spoustu času dělat, co chtějí. Nikdo jim neříká, aby se přestali dívat na televizi a psali děkovný dopis. Kdepak. Mohou to udělat, kdykoli se jim zachce. Nebo dokonce nemusejí udělat vůbec.

A taky mají dospělí ve srovnání s ním hromady peněz. Proč by je neměli utrácet za dárky pro něj?

„Úplně stačí, když napíšeš jednu stránku,“ uklidňoval ho tatínek. „Co je na tom tak hrozného?“

David na něho užasle zíral. Copak tatínek neví, kolik mu zabere času, než napíše jednu celou stránku? Hodiny a hodiny a hodiny.

„Vy jste ti nejhorší a nejprotivnější rodiče na světě a já vás nesnáším!“ zavřískl Darebák David.

„Upaluj do svého pokoje, Davide!“ rozkázal tatínek.

„A nechod' dolů dřív, než napíšeš ty dopisy,“ křikla za ním maminka. „Už mě nebaví se o tom s tebou dohadovat.“

Darebák David dupal po schodech nahoru.

Kdepak, on žádné děkovné dopisy teda rozhodně psát nebude. To radši bude hladovět. To radši umře. Zůstane ve svém pokoji třebaměsíc. Třeba rok. Jednoho dne se na něj tatínek s maminkou přijdou podívat a najdou pár kostí. To potom budou litovat.

I když, jak je tak zná, budou spíš jenom brblat, že je tam nepořádek. A Vítek bude celý šťastný, protože dostane Davidův pokoj, jelikož Davidův pokoj je větší.

Ne, takovou radost jim neudělá. Dobře tedy, pomyslel si Darebák David. Tatínek řekl, aby napsal jednu stránku. David tedy napíše jednu stránku. Těmi největšími, nejobrovitějšími písmeny. David napsal:

*Milá teto
Růžo,
Děkuji Ti
za dárek.*

Tak, a mám zaplněnou celou stránku, pomyslel si spokojeně Darebák David.

Do pokoje přišla maminka.

„Už jsi napsal ty děkovné dopisy?“ zeptala se.

„Jo,“ zalhal David.

Maminka mu nahlédla přes rameno.

„Davide!“ napomenula ho maminka. „Tohle není pořádný děkovný dopis!“

„To teda je,“ zavrčel David. „Tatínek říkal, že mám napsat jednu stránku, tak jsem napsal jednu stránku.“

„Napiš pět vět,“ nařídila mu maminka.

Pět vět? Celých pět vět? To je naprosto nemožné, aby toho někdo napsal tolik. To by mu upadla ruka.

„to je trochu moc,“ zakvílel David.

„Dokud ta dopisy nenapišeš, nebude žádná televize,“ uzavřela debatu maminka a odešla z pokoje.

Darebák David vyplázl jazyk. Měl ty nejhroznější, nejprotivnější rodiče pod sluncem. Až bude králem, tak každý rodič, který jen zašeptá slova „děkovný dopis“, bude předhozen krokodýlům.

Chtěli pět vět? Tak budou mít pět vět. David vzal do ruky tužku a naškrábal:

Milá této Růžo,

Za ten hrozný dárek ti teda neděkuju. Je to nejhorší dárek, jaký jsem kdy dostal.

A vůbec, copak jeden starý Říman neříkal, že je lepší dávat než dostávat? Takže bys vlastně měla psát děkovný dopis ty mně.

David

P.S. Příště prostě pošli peníze.

Tak! Celých pět vět. Výborně, pomyslel si Darebák David. Maminka řekla, že musí napsat děkovný dopis, který bude mít pět vět. Vůbec neříkala, že to musí být hezký děkovný dopis. Najednou bylo Davidovi docela veselo. Složil dopis a strčil ho do obálky s nalepenou známkou, kterou mu maminka dala.

Tak, jeden by měl. Teď ještě dva.

Neděkovný dopis tetě Růže by se vlastně docela hodil i pro pratetu Gretu. Takže jenom místo Těto Růžo napíše Teto Greto a zbytek opíše.

Tradá! Další dopis hotový.

Teď babičce. Ale ona mu peníze poslala, tak jí musí napsat něco hezkého.

„Děkuju ti za peníze, bla bla bla, byl to nejlepší dárek, co jsem kdy dostal, bla bla bla, příští rok pošli víc peněz, 15 liber není moc, Ralf dostal od své babičky 20 liber, bla bla bla.“

Taková zbytečnost, pomyslel si David, když dopis podepisoval a dával ho do obálky, strávit tolik času nad nějakým dopisem, když příští rok bude muset psát znovu to samé.

A potom náhle David připadl na báječný, jedinečný nápad. Proč ho to nenapadlo dřív? Bude bohatý, bohatý, přebohatý. „Támhle jde ten pracháč David,“ budou si děti závistivě šeptat, až si to bude pyšně vykračovat po ulici, následován Vítkem, který za ním ponese stovky videokazet, aby se na něj David ve svém sídle s osmadvaceti obřími televizemi mohl dívat. Maminka s tatínkem budou žít někde ve své chatrči a když na něj budou moc hodní, tak je David možná nechá asi tak jednou za měsíc na čtvrt hodinky dívat se na některou z těch menších televizí.

David se chystal začít podnikat. V oboru, který mu zaručoval rychlé zbohatnutí.

„Přistupte blíž, přistupte blíž,“ volal Darebák David. Měl na krku ceduli s nápisem: DAVIDOVY DĚKOVNÉ DOPISY: „Osobní dopisy napsané pouze pro vás.“ Shromáždil se kolem něj hlouček dětí.

„Napišu za vás děkovné dopisy,“ vykřikoval David. Musíte mi dát jenom obálku s adresou a známkou a říct mi, jaký dárek jste dostali, a o ostatní se postarám já.“

„Kolik chceš za takový dopis?“ zeptala se Kung-Fu Katka.

„Jednu libru,“ odpověděl David.

„V žádném případě,“ řekl Lakomý Láďa.

„Tak devadesát devět pencí,“ nabízel David.

„Na to zapomeň,“ řekla Líná Linda.

„Dobře, tak 50 pencí,“ ustupoval David, „a dva za 75.“

„Platí,“ souhlasila Linda.

David si otevřel zápisník. „A co to bylo za dárky?“ zeptal se. Linda udělala otrávený obličej.

„Kapesníky,“ ucedila. „A záložka do knihy.“

„Můžu napsat i neděkovný dopis,“ nabízel David. „V tom jsem opravdu dobrý.“

Linda uvažovala.

„To je lákavé,“ souhlasila, „ale to mi pak ten mizera strejda Jenda nepošle příště nic lepšího.“

Obchody se hýbaly. Martin si koupil tři a Ralf čtyři „neděkovné dopisy“. Dokonce i Náladová Nela si jeden koupila. Jupí, zaradoval se Darebák David. V kapsách mu zvonily mince. Teď musí akorát napsat sedmnáct dopisů. Snažil se na to nemyslet.

Jakmile přišel domů ze školy, šel rovnou do svého pokoje. Rovnou do práce, pomyslel si David. Sevřelo se mu srdce, když se podíval na ty prázdné stránky. Takových dopisů! Bude tady sedět týden. Proč se vůbec do toho podnikání s dopisy pouštěl?

Ale potom Darebák David mudroval. Jistě, slíbil sice osobní dopis, ale jak by se Lindina tetička mohla kdy dovědět, že Nelin dědeček dostal stejné psaní? Nijak! Když to napíše na počítači, bude to brnkačka. A bude to osobně poslaný dopis, pomyslel si David, protože já jsem osoba a já osobně ho vytisknu a pošlu. Bude muset jenom dopsat nahoru jména a dopisy podepsat. Je to prostě lehké jako facka.

No jo, ale těch podpisů. A dopisování tolika jmen do oslovení. A rozlišování děkovných dopisů od neděkovných.

Ale třeba existuje nějaký lepší způsob.

Darebák David si sedl k počítači a napsal:

Milý pane nebo paní!

To by se mělo hodit pro všechny, pomyslel si David, a nebudu tam muset dopisovat ničí jméno.

Děkuju ti / Neděkuju ti / za

a) nádherný

b) příšerný

c) odporný

dárek. Opravu se mi líbí / hnuší. Vlastně je to ten nejlepší / nejhorší dárek, jaký jsem kdy dostal / a. Hned jsem si s ním pohrál / a a rozbil / snědl / a jsem ho / utratil / a jsem ho / hodil / a jsem ho do koše. Příště pošlete prostě jen spoustu peněz.

Všechno nejlepší/ nejhorší přeje

Ted' jak to podepsat? Aha, pomyslel si David.

Tvůj/ Tvoje kamarád/ka nebo příbuzný/á.

Bezva, pomyslel si Darebák David. Pán nebo paní budou jistě sami vědět, jestli si zaslouží děkvný nebo neděkvný dopis. Tak ať si s tím dají trochu práce a vyluští správnou odpověď.

Tisk.

Tisk.

Tisk.

Tiskárna vyplivla sedmnáct dopisů. Nastrkat je do obálek trvalo jenom chvilimku. Cestou do školy hodí dopisy do psštovní schránky.

No vynalezl někdy někdo snadnější způsob, jak se stát milionářem? Říkal si David, když pouštěl televizi.

Cililink!

Bylo čtrnáct dní poté, co David zahájil svůj podnik „Davidovy děkvné dopisy“.

Děrebák David otevřel dveře.

Před nimi stál hlouček Davidových zákazníků. Mávali listy papíru a křičeli.

„Můj děda poslal ten dopis zpátky a já se ted' nesmím týden kousat na televizi,“ vztekala se Náladová Nela.

„Je po mně!“ křičel Al Aerobik.

„Já musím jít plavat!“ vřískala Líná Linda.

„Mám zakázané sladkosti!“ vyštekl Hltoun Honza.

„Mně strhli kapesné!“ ječel Rváč Ralf.

„A všechno je to tvoje vina!“ řvali.

Darebák David civěl na své rozzlobené klientu. Byl rozhořčený. Tohle má za všechnu svoji namáhavou práci?

